

Nr 46.

Ankom till riksdagens kansli den 13 maj 1936 kl. 9 f. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om viss ändring av norrländska arrendelagen med mera.

Andra lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft tre inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 159 i första kammaren av herr *Tjällgren*, nr 366 i andra kammaren av herrar *Strindlund* och *Persson* i Trången samt nr 481 i samma kammare av herr *Nordström* i Torsby m. fl.

I motionerna I: 159 och II: 366, vilka äro likalydande, har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag till sådan ändring av lagen den 25 juni 1909 om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand, att denna lag och därmed även lagen om uppsikt å vissa jordbruk måtte gälla för brukningsdel, som omfattar högst tjugufem hektar odlad jord och minst fyra hektar inrösningsjord eller ock odlad jord till en vidd av minst två hektar.

I motionen II: 481 har hemställts, att riksdagen för sin del måtte besluta, att stadgandet i 45 § av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom och inledande stadgandet i ovannämnda lagen den 25 juni 1909 om en minimiareal av fyra hektar odlad jord respektive inrösningsjord för lagarnas tillämpning på vissa jordbruk skola utgå.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för motionärernas yrkanden, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till motionerna.

Över motionerna har utskottet i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver begärt yttrande av länsstyrelsen i Värmlands län. Utskottet har därjämte lämnat Värmlands läns hushållningssällskap, Sveriges skogsägareförbund, svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet, riksförbundet landsbygdens folk samt Upplands arrendatorförbund tillfälle att yttra sig över motionerna. Yttranden hava inkommit från nämnda myndighet och sammanlutningar. Vid länsstyrelsens i Värmlands län yttrande hava bilagts yttranden av Värmlands läns hushållningssällskaps sekreterare och Uddeholms aktiebolag. Samtliga yttranden finnas såsom bilagor A—F fogade vid detta utlåtande.

Vidare har utskottet lämnat jordbrukskommissionerna inom giltighetsområdet för 1909 års lag tillfälle att yttra sig över motionerna I: 159 och II: 366 samt alla jordbrukskommissioner i riket tillfälle att yttra sig över motionen II: 481. En redogörelse för innehållet i de yttranden, som i anledning härav

kommit utskottet tillhanda, lämnas i den vid detta utlåtande fogade bilagan G.

Utskottet tillåter sig att hänvisa till innehållet i bilagorna.

De särskilda bestämmelserna om jordbruksarrenden under bolag och med dem likställda jordägare i 1907 års lag om nyttjanderätt till fast egendom hava (enligt 45 §) avseende å odlad jord till en vidd av minst fyra och högst tjugufem hektar.

I ingressen till lagen den 25 juni 1909 om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand (norrländska arrendelagen) föreskrives, att lagen har tillämpning å arrenden, som omfatta högst tjugufem hektar odlad jord och *minst fyra hektar inrösningsjord*.

Undantag från tillämpningen av stadgandena i sociala arrendelagen och norrländska arrendelagen kan under vissa omständigheter medgivnas av Konungens befallningshavande (dispens).

Enligt 11 kap. 1 § lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet räknas såsom inrösningsjord duglig åker och äng ävensom därtill odlingsbar mark av beskaffenhet, läge och omfång att med hänsyn till dessa och i övrigt föreliggande förhållanden dess odlande anses kunna ske med fördel; all annan mark räknas såsom avrösningsjord.

I kungörelse den 25 november 1927 (nr 417) hava lämnats närmare föreskrifter om, bland annat, vad såsom inrösnings- och avrösningsjord bör räknas.

Härom anföres i kungörelsen:

Till inrösningsjord hänföres åker och äng (odlad jord) samt odlingsmark.

Till odlingsmark räknas sådan mark, som kan odlas till åker eller äng och i övrigt är av beskaffenhet, läge och omfång, att med hänsyn till dessa och i övrigt föreliggande förhållanden dess odlande anses kunna ske med fördel.

För bedömande av om odlandet bör anses kunna ske med fördel, skall verkställas undersökning i avseende å dels odlingskostnader, dels förekommande hushållningsformer. Därvid bör i allmänhet till odlingsmark hänföras sådan odlingsbar jord, som beräknas efter uppodlingen erhålla ett värde, som minst motsvarar värdet i ouppodlat tillstånd med tillägg av odlingskostnaderna och vars odlande därjämte ur hushållningssynpunkt kan anses lämpligt. Emellertid bör anseende fästas vid, att den jord, som är eller avses bli odlad, erhåller för skötseln lämplig begränsning och omfattning.

I bilaga till lantmäteristyrelsens meddelanden 1928:9 (serien uppsatser m. m. nr 1) anföres i en redogörelse för grunderna för 1927 års föreskrifter, bland annat:

Beträffande den odlingsbara jorden och frågan om dennas upptagande såsom inrösnings- eller avrösningsjord, måste en åtgärd härutinnan föregås av en undersökning i avseende å dels odlingskostnader, dels förekommande hushållningsformer. Huvudregeln bör sedermera bli den, att där den odlingsbara marken kan beräknas i odlat skick erhålla ett värde, som minst motsvarar värdet i ouppodlat tillstånd med tillägg av odlingskostnaderna, sagda mark bör hänföras till inrösningsjorden, såvida icke inom skifteslaget använda hushållningsformer lägga hinder i vägen. Följden härav blir, att i trakter,

där jordbruk är förhärskande, till inrösningsjorden kommer att hänföras mark i betydligt större utsträckning än där skogsbruk företrädesvis bedrivs. Undantag från grundregeln för urskiljandet bör dock kunna förekomma. Sålunda bör exempelvis en äga, vars odlande i och för sig icke kan betraktas som ekonomiskt lönande, dock kunna hänföras till inrösningsjorden, om nämligen dess belägenhet är sådan, att dess odlande kommer att underlätta brukningen av intilliggande ägor och därigenom trots allt det ekonomiska resultatet kan beräknas bliva förbättrat, eller om eljest lämplig skiftesläggning omöjliggöres eller försvåras. Ägan kan exempelvis vara helt omgiven av odlade ägor. Ett hänförande av en sådan äga till inrösningsjorden måste dock alltid vara baserat på verklig möjlighet till odling. Under inga förhållanden bör sålunda inom inrösningsjorden belägen mark, som varken har eller kan tänkas få karaktären av inrösningsjord, sådan denna ovan definierats, hänföras till nämnda huvudgrupp.

Lagen den 27 juni 1927 angående uppsikt å vissa jordbruk stadgar i 1 §, att, om brukningsdel är av den beskaffenhet och omfattning och tillhör sådan ägare, att med avseende å arrende därav gäller norrländska arrendelagen eller vad i nyttjanderättslagen är särskilt stadgat om jordbruksarrenden under bolag och med dem likställda jordägare, uppsikt skall hållas däröver att brukningsdelen ej vanhävdas vare sig därigenom att jordbruket så vanskötes, att dess vidmakthållande äventyras, eller därigenom att nödiga byggnader bortföras eller lämnas utan underhåll.

Till vanhävd är (3 §) dock ej att hänföra nedläggande av jordbruk å äga, som på grund av sin naturliga beskaffenhet eller annan omständighet måste anses alldeles olämplig för jordbruk.

För uppsiktens utövande skall för varje hushållningssällskaps verksamhetsområde finnas en jordbrukskommission (4 §).

Norrländskommitténs förslag till norrländsk arrendelag upptog ej någon arealgräns såsom villkor för lagens tillämplighet. Det stadgades emellertid, att det arrenderade området skulle vara sådant, att självständigt jordbruk kunde idkas därpå.

I den proposition, som i anledning av kommitténs förslag förelades 1907 års riksdag, framhölls, att det kunde vara ovisst, huruvida en fastighet vore sådan, att självständigt jordbruk kunde idkas därpå. Att sålunda lämna parterna i ovisshet om, huruvida ett av dem slutet avtal om arrende vore underkastat speciallagen eller allenast den allmänna arrendelagen, vore uppenbarligen i hög grad vådligt för rättssäkerheten. Det var därför nödigt att uppställa såsom huvudregel, att lagen vore tillämplig, om arrendet innefattade viss minimiareal — vilket alltid vore lätt att konstatera — samt medgiva dispens från lagen, om det arrenderade området, ehuru innehållande den stadgade minimiarealen, likväl icke vore av den omfattning och beskaffenhet, att självständigt jordbruk kunde idkas därå.

Även *jordkommissionen* föreslog viss minimiareal för den sociala arrendelagens tillämplighet. I dess förslag bestämdes minimiarealen till fyra hektar

inrösningsjord eller två hektar odlad jord. Såsom dispenskäl upptogs, att det arrenderade området till sin beskaffenhet vore sådant, att därå drivet jordbruk icke lämnade huvudsaklig bärgning åt en medelstor familj. Lagens tillämplighet gjordes i berörda förslag jämväl beroende av en maximigräns, vilken sattes till 25 hektar odlad jord. Större arrenden, s. k. affärsarrenden, ansågos nämligen icke böra inbegripas under lagen. Vid dylika arrenden kunde arrendatorn ej anses vara i den osjälvständiga ställning i förhållande till jordägaren, att sådana särskilda bestämmelser till skyddande av hans rätt som den sociala arrendelagen innehåller vore befogade.

Herr *Lindhagen* var skiljaktig och yrkade att lagen skulle äga tillämpning å alla huvudgårdar, oavsett jordbrukets storlek, samt å torp och andra lägenheter, därest den odlade jorden ej överstege tjugufem hektar samt jordbruket omfattade odlad jord jämte ängs- eller hagmark till en vidd av minst två hektar (del VI s. 186 o. 241).

I *jordsakkunnigas* förslag (herrar Nilsson i Tånga och Andersson i Rasjön) sattes minimigränsen till två hektar odlad jord. Detta förslag upptog samma maximigräns som jordkommissionens. Såsom dispenskäl angavs, att det arrenderade området till beskaffenhet och omfattning icke vore sådant, att arrendatorn av därå drivet jordbruk kunde erhålla sin huvudsakliga bärgning.

Herrar *Pettersson* i Bjälbo och *Gabrielsson* anförde i ett särskilt yttrande (s. 240), att den förordade minimiarealen vore för låg. Lyckligast vore, om paragrafen formulerades så, att däri gäves uttryck för den grundprincip, varpå stadgandet vore byggt, genom att i lagtexten utsades, att där arrendet uppenbart vore att anse såsom ett arbetarboställe och arrendatorn utgjorde stadigvarande arbetskraft hos jordägaren, arrendet ej skulle falla under bestämmelserna i fråga.

I yttranden över jordsakkunnigas förslag (Bilaga D till propositionen ¹⁸²/₁₉₂₇, sid. 68—76) anslöto sig åtta länsstyrelser och elva hushållningssällskaps förvaltningsutskott till reservationen. Att minimiarealgränsen vore för låg uttalades därutöver av sex länsstyrelser och tre hushållningssällskaps förvaltningsutskott.

Frågan om minimiarealen för arrenden, som omfattades av den sociala arrendelagstiftningen, behandlades därefter ingående vid 1927 års riksdag.

I propositionen nr 182 med förslag till ändring i vissa delar av 1907 års nyttjanderättslag m. m. föreslogs såsom minimiareal beträffande de i allmänna arrendelagen ingående arrenden under bolag m. fl. fyra hektar odlad jord. Vidkommande den norrländska arrendelagens tillämplighet föreslogs ingen ändring i gällande stadgande, att arrendet skulle omfatta inrösningsjord till en vidd av minst fyra hektar.

Föredragande departementschefen, statsrådet Thyren, anförde vid remiss till lagrådet rörande förstnämnda förslag i huvudsak följande:

Lika med de jordsakkunniga håller jag före, att de särskilda för bolagsarrenden m. fl. avsedda bestämmelserna principiellt böra äga tillämpning allenast beträffande sådana arrenden, vid vilka arrendatorn kan erhålla sin huvudsakliga bärgning av jordbruket. Rena arbetarboställen böra följaktligen icke innefattas under bestämmelserna. För undanröjande av tvekan hos kontrahenterna, huruvida i förekommande fall de allmänna eller de särskilda bestämmelserna äro tillämpliga å arrendet, och till förebyggande av missstag i detta hänseende torde det emellertid vara nödvändigt att söka på ett mera oomtvistligt sätt fastställa dessa stadgandens tillämpningsområde. Detta lär knappast kunna ske annorledes än att den arrenderade jorden förklaras skola innehålla viss minimiareal. Den avfattning, som förordats av två reservanter bland de sakkunniga, har syntts mig allt för svävande för att kunna lämna tillräcklig ledning vid avgörandet. Skulle ett arrende, som sålunda faller under de särskilda bestämmelserna, likväl icke vara av den beskaffenhet, att arrendatorn kan erhålla sin huvudsakliga bärgning av jordbruket, bör dispens kunna erhållas. Av åtskilliga yttranden i ärendet synes framgå, att den av jordsakkunniga föreslagna minimiarealen, två hektar odlad jord, är för låg med hänsyn till förhållandena i mellersta och södra delarna av landet. I enlighet med vad ett flertal av myndigheterna hemställt har därför i departementsförslaget minimiarealen höjts till fyra hektar odlad jord. Denna ändring bör så mycket mindre kunna möta gensaga som av de sakkunnigas motivering framgår, att vid minimiarealens bestämmande huvudsakligen varit avgörande hänsyn till rikets nordligare delar, där arrendena förutom den odlade jorden merendels omfatta betydande areal ängs- och hagmark; denna hänsyn kommer tydligen icke i betraktande, därest, på sätt jag föreslår, norrländska arrendelagen behålles i gällande kraft.

Två ledamöter av lagrådet (justitierådet *Alexanderson* och regeringsrådet *Planting-Gyllenbåga*) anförde (prop. sid. 84—85):

Det vill synas som om de (i yttrandena) framställda betänkligheterna (mot jordsakkunnigas arealgräns) väsentligen gällt bestämmelser om viss minimi-tid och förbudet att stadga arbetskyldighet. Det har nämligen i huvudsak framhållits, att just de mindre torpställena utarrenderades åt personer, på vilka jordägaren måste kunna räkna såsom skogsarbetare och som han icke borde vara för en avsevärd framtid tvingad att behålla vid arrendet, om de visade sig olämpliga för skogsarbetet. Då förbudet mot kombination av arrende- och arbetsavtal bortfallit i departementsförslaget, synes det egentligen vara den i 45 § föreskrivna minimitiden, som föranlett höjningen av arealgränsen i förevarande paragraf.

Det kan med hänsyn härtill ifrågasättas, huruvida icke stadgandet i 45 § ensamt bör till sin giltighet inskränkas till arrenden om minst fyra hektar, men bestämmelserna i följande paragrafer omfatta jämväl mindre arrenden ned till två hektar. Alldeles oavsett den bekanta svårigheten att vare sig genom arealbestämning eller annorledes angiva vad som är att hänföra till 'självständigt jordbruk', förefaller det icke klart, varför lagstiftaren i detta sammanhang skall sträva att begränsa sin sociala omvårdnad till idkare av ett sådant. Om än det må vara riktigt, att innehavarna av de små arrendena om två till fyra hektar ofta, kanske i regel icke kunna hämta ens sin huvudsakliga bärgning av jordbruk, utgör dock detta ett mycket viktigt stöd för deras ekonomiska existens; och svårigheterna att sörja för tillfredsställande nybyggnad och kostsammare reparationer äro uppenbarligen snarast mera oöverkomliga för dem än för innehavare av större arrenden. Det synes också kunna befaras, att en jordägare med åtskilliga arrendeställen, av vilka somliga falla under de särskilda bestämmelserna, andra däremot icke, vän-

der sina byggnads- och underhållsomsorger så helt till de förra, att föga blir för de senare till övers. Icke heller synas de i 51 § stadgade förbuden för jordägaren att fritaga sig från skyldighet att ersätta förbättringar och deltaga i synekostnader o. s. v. böra äga mindre tillämplighet på ifrågavarande arrenden än på de större.

Inom riksdagen väcktes ett flertal motioner i syfte att minimiarealen måtte sänkas (I: 291 och I: 292 av herr Sandén m. fl., I: 305 och I: 306 av herr Lindhagen, II: 396 och II: 397 av herr Johansson i Uppmälby m. fl., II: 425 av herr Herou m. fl. samt II: 429 av herr Nilsson i Tånga).

Sammansatt andra lag- och jordbruksutskott biträdde Kungl. Maj:ts förslag i avseende å minimiarealen vid arrenden enligt den allmänna arrendelagens sociala del under uttalande, att någon sänkning av den areal, fyra hektar odlad jord, vilken Kungl. Maj:t föreslagit, icke borde ifrågakomma. Beträffande den norrländska arrendelagen ansåg utskottet, att en jämkning av gällande minimiareal borde ske, samt förordade, att densamma skulle bestämmas till fyra hektar inrösningsjord eller tre hektar odlad jord.

Åtskilliga reservationer avgåvos. Herr Linder jämte fyra andra ledamöter yrkade såsom minimigräns två hektar odlad jord beträffande allmänna arrendelagens sociala del samt fyra hektar inrösningsjord eller två hektar odlad jord beträffande norrländska arrendelagen. Herr Lindhagen föreslog en minimiareal av två hektar odlad jord, ängs- och hagmark. I reservation av herr K. G. Westman och sju andra ledamöter förordades i avseende å norrländska arrendelagen gällande arealgräns.

Riksdagen godkände utskottets förslag beträffande minimiarealen i den allmänna arrendelagen. Den av utskottet förordade bestämmelsen om sänkning av minimiarealen i den norrländska arrendelagen vann andra kammarens bifall men icke första kammarens samt utslöts i det sammanjämkningsförslag, som låg till grund för riksdagens beslut.

Vid 1928 års riksdag drogs frågan om minimiarealen åter under riksdagens prövning genom motionerna I: 201 av herr Lindhagen och II: 358 av herr Hage.

Andra lagutskottet hemställde i utlåtande nr 11 om avslag å motionerna.

Reservationer anfördes dels av herr Linder jämte fem andra ledamöter, vilka hemställde, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära förslag i syfte att minimigränsen nedsattes till två hektar odlad jord, dels ock av herr Lindhagen, som hemställde att minimiarealen skulle sättas till två hektar odlad jord, ängs- och hagmark.

Första kammaren biföll utskottets hemställan, under det att andra kammaren beslöt en skrivelse i motionens syfte till Kungl. Maj:t.

Spörsmålet var jämväl uppe vid 1929 års riksdag i anledning av motionerna I: 185 av herr Lindhagen och II: 275 av herr Pettersson i Hällbacken m. fl.

Andra lagutskottet hemställde i utlåtande nr 17, att motionerna måtte avslås.

Reservation anfördes av herr Lindhagen jämte fem andra ledamöter. Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Frågan om minimiarealen för arrenden, som omfattas av den sociala arrendelagstiftningen, behandlades även vid 1930 års riksdag i anledning av motionerna I: 208 av herr Lindhagen och II: 37 av herr Herou.

Sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet hemställde i utlåtande nr 1, att motionerna icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation anfördes av herr Lindhagen, varjämte särskilt yttrande avgavs (sid. 168) av herr Eriksson i Ljusdal jämte fyra andra ledamöter.

Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Utskottet får vidare omnämna, att vid 1931 års riksdag åtskilliga motioner väcktes med yrkanden om ändringar i lagen om uppsikt å vissa jordbruk.

I motioner I: 134 av herr Möller m. fl. och II: 198 av herr Hansson i Stockholm m. fl. hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till utsträckning av gällande uppsiktslag till att omfatta andra slag av jordbruk än dem, för vilka den gällde, samt att i samband därmed jämväl förslag måtte framläggas till sådana skärpningar av nämnda lag, som kunde anses påkallade.

Andra lagutskottet lämnade i utlåtande nr 17 en ingående historik i ämnet (sid. 1—14 samt 16—18). På anförda skäl (sid. 14—15 och 18—19) hemställde utskottet, att motionerna icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd. — Reservationer anfördes dels av herr Linder och fyra andra ledamöter, dels ock av herr Lindhagen. — Riksdagen biföll utskottets hemställan.

I motioner I: 53 av herr Tamm m. fl., och II: 86 av herr Sandström m. fl. hemställdes, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära omarbetning av lagen om uppsikt å vissa jordbruk på sådant sätt, att vanhävdsbegreppet erhöles en mjukare utformning, exempelvis genom borttagande av ordet »alldeles» i 3 § första stycket, att nationalekonomiskt önskvärda sammanslagningar av bruksdelar ej förhindrades samt att användande av åkerjord till bostads- eller industriella ändamål ej behövde vara beroende av Konungens befallningshavandes prövning.

Andra lagutskottet, som i utlåtande nr 18 lämnade en historik i ämnet (sid. 2—21), hemställde på anförda skäl (sid. 21—22 i utlåtandet) att motionerna icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd. — Reservation anfördes av herr von Geijer jämte fyra andra ledamöter. — Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Beträffande *vanhävdslagens samband med den sociala arrendelagstiftningen* må erinras, att *norrlandskommittén* i sitt den 27 oktober 1904 avgivna betänkande framlade förslag dels till särskild arrendelag, avseende den i trävaruindustriens besittning varande jordbruksjorden i Norrland och

Dalarna, dels ock till lag i syfte att förhindra vanhävd av samma jord. Ändamålet med vanhävdslagen var att förebygga de sociala och ekonomiska olägenheter, som vore förbundna med att gammal jordbruksjord genom ägarens försummelse, likgiltighet eller övervägande intresse för annan förvärvsverksamhet råkade i sådan vanhävd, att dess avkastningsförmåga såsom jordbruk för framtiden äventyrades. En särskild anledning att sammanställa den föreslagna vanhävdslagen med genomförandet av arrendelagen fann man däri, att jordägarna kunde befaras finna den senare för sig så betungande, att de hellre nedlade jordbruket å sina fastigheter än underkastade sig att avsluta arrendeavtal enligt den nya lagen.

År 1909 utfärdades den norrländska arrendelagen och samtidigt därmed lag angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarna. Uppsiktslagen gällde fastigheter, å vilka åker och äng funnos i den omfattning, att självständigt jordbruk kunde å dem idkas. I fråga om den jord, varå uppsiktslagen och norrländska arrendelagen ägde tillämpning, förelåg viss olikhet. Sistnämnda lag gällde nämligen arrendegård med en inrösningsjord av minst fyra hektar.

Jordkommissionen anförde i sitt den 28 februari 1923 avlämnade betänkande (del VI), att av kommissionen förordade arrende- och friköpningslagar såsom komplement tarvade en vanhävdslag, omfattande hela riket och gällande all i enskild ägo varande jord av sådan storlek, att å fastigheten funnes åker och äng av sådan omfattning, att därå drivet jordbruk kunde lämna huvudsaklig bärgning åt en medelstor familj. Några arealgränser syntes icke kunna ifrågakomma, då förhållandena vore allt för skiftande inom olika delar av landet. Reservationer mot kommissionens förslag anfördes emellertid inom densamma.

I betänkande den 3 september 1926 anförde *jordsakkunniga*, bland annat:

En vanhävdslagstiftning syntes vara oundgängligen nödvändig såsom komplement till ett av jordsakkunniga framlagt förslag med särskilda bestämmelser rörande vissa arrenden. Även den norrländska vanhävdslagen hade huvudsakligen tjänat ändamålet att utgöra ett komplement till den norrländska arrendelagen. Det syntes ej vara anledning att frångå den sålunda gällande grundsatsen, att en vanhävdslag endast skulle utgöra komplement till den speciella arrendelagstiftningen. Därmed vore också omfattningen av vanhävdslagstiftningen given med hänsyn såväl till skilda grupper av jordägare som ock till vederbörande jordbruks storlek (beträffande jordbruksarrenden under fideikommiss erfordras dock icke särskilda vanhävsbestämmelser).

I propositionen nr 191 till *1927 års riksdag* med förslag till lag angående uppsikt å vissa jordbruk förklarade föredragande departementschefen, statsrådet Thyren, att han anslöte sig till jordsakkunnigas ståndpunkt. Departementschefens mening biträdades härutinnan av riksdagen.

Beträffande lagbestämmelsernas rätta tillämpning må i förevarande sammanhang omnämnas följande yttrande av norrlandskommittén:

Det är tänkbart, att en jordägare kan söka kringgå lagen genom att utarrendera jorden i stycken, av vilka intet är så stort, som lagen förutsätter.

Detta synes dock icke vara att befara i någon större utsträckning. Ty det är väl icke alldeles så lätt att finna arrendatorer till dylika små jordbitar; och att genom särskilda kontrakt arrendera ut jorden styckevis till samma person, det är ett sådant påtagligt lagvrängningsförsök, att man väl i allmänhet drager sig därför. Det kan för övrigt ifrågasättas, om icke i sistnämnda fall man är berättigad att fästa sig mera vid det faktiska arrenderandet av fastigheten i sin helhet än vid de särskilda avtalen och alltså kan påfordra, att lagens bestämmelser tillämpas på arrendet.

I Skarstedt-Ekbergs kommentar till nya jordabalken (supplement till andra upplagan) har, efter det att norrlandskommitténs ovanintagna yttrande återgivits, anförts följande (sid. 44):

Det anförda torde äga giltighet även i det fall, att jordägaren väl i kontraktet anger den upplåtna jorden innehålla en areal, som understiger den lagstadgade minsta, t. ex. 3 har odlad jord, men faktiskt låter arrendatorn bruka mera, t. ex. 5 har.

Även för det fall att av en fastighet, som på grund av sin areal fallit under uppsiktslagen, utarrenderas areal, som understiger lagens arealminimigräns, synas jordbrukskommissionerna anse fastigheten höra under deras uppsikt, enär fastighetens faktiska areal, vartill hänsyn skall tagas, dock måste anses överstiga nämnda gräns.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 2 december 1932 hade jordbrukskommissionen för Västmanlands läns hushållningssällskaps verksamhetsområde anmält, att kommissionen iakttagit, att uppsiktslagen kringginges sålunda, att vid utarrendering av lägenheter, som tillhört eller bort tillhöra lagens tillämpningsområde, viss åkerareal fräntoges eller tillades lägenheten.

Sedan länsstyrelsen i Västmanlands län — efter att hava hört hushållningssällskapets i länet förvaltningsutskott, skogsvårdsstyrelsen och jordbrukskommissionen — avgivit yttrande i ärendet, uppdrog Kungl. Maj:t den 28 augusti 1933 åt sociala jordutredningen att till prövning upptaga frågan.

Sociala jordutredningen inhämtade upplysningar i ärendet från jordbrukskommissionerna och länsstyrelserna i riket. Åtskilliga länsstyrelser fogade vid sina yttranden utlåtanden av hushållningssällskapets förvaltningsutskott.

Ur yttrandena må här återgivas följande uttalande av länsstyrelsen i Värmlands län:

Jordbrukskommissionen hade uppgivit, att inom länet förefunnes ett stort antal vanhävdade fastigheter, vilkas areal understigit 4 hektar, och att kommissionen — ehuru det icke med säkerhet kunde påvisas något fall, då fastighetsägare i syfte att undgå den uppsikt, som vanhävdslagen medgäve, nedbringat arealen för angivna fastigheter — hade »känslan av att så skett». Länsstyrelsen saknade för sin del erfarenheter om att fastighetsägare i angivet syfte sökt kringgå bestämmelserna i den sociala arrendelagstiftningen och åberopade lag. Om så skett, torde det i varje händelse hava förekommit allenast i undantagsfall. Någon ändring i uppsiktslagen på grund därav syntes länsstyrelsen icke för Värmlands län vara påkallad. Däremot torde det, med avseende å vad såväl hushållningssällskapets förvaltningsutskott som jordbrukskommissionen i länet anför, kunna ifrågasättas, att arealgrän-

sen för uppsiktslagens tillämplighetsområde nedsattes. Länsstyrelsen hölle dock före, att man därutinnan icke borde gå för långt och att i varje fall nämnda gräns icke lämpligen borde bestämmas under tre hektar inrösningsjord.

Med anledning av uppgifterna från jordbrukskommissionen i Värmlands län därom, att inom länet finnes ett stort antal vanhävdade fastigheter, med vilka kommissionen icke kunnat taga någon befattning på grund av fastigheternas ringa areal inrösningsjord, anmodade sociala jordutredningen i skrivelse den 26 maj 1934 jordbrukskommissionen att inkomma med närmare upplysningar rörande ifrågavarande fastigheters namn och läge samt anmärkningarna rörande deras beskaffenhet. — I skrivelse den 2 juni 1934 meddelade kommissionen, att den under tiden från och med år 1930 av nämnda anledning beslutat avskryva av kommissionen handlagda ärenden rörande vanhävd å 21 angivna fastigheter.

Sociala jordutredningen anförde därefter i skrivelse till Kungl. Maj:t den 20 juni 1934 bland annat:

Trots den ingående utredning, som sociala jordutredningen verkställt i ärendet, hava icke kunnat uppvisas andra fall än de av jordbrukskommissionen i Västmanlands län anmärkta, då ändring i utarrenderade lägenheters areal vidtagits för att kringgå den sociala arrendelagstiftningen och vanhävdslagen.

Givetvis skulle avsevärda sociala olägenheter kunna uppstå, därest ifrågavarande lagstiftning i nämnvärd utsträckning kringginges genom ändringar i de utarrenderade lägenheternas åkerareal. De missförhållanden i berörda hänseende, som hittills förekommit, synas emellertid enligt sociala jordutredningens mening icke hava nått den omfattning att de utgöra anledning att vidtaga lagstiftningsåtgärder i föreslagen riktning.

Vad som i ärendet förekommit har emellertid synt sociala jordutredningen böra föranleda, att uppmärksamheten för framtiden riktas på möjligheten att försök i angiven riktning kunna göras. Det torde därför enligt sociala jordutredningens mening lämpligen böra uppdragas åt jordbrukskommissionerna i riket att för framtiden noggrant följa utvecklingen på området.

Den 21 december 1934 utfärdade Kungl. Maj:t cirkulär, i vilket jordbrukskommissionerna anbefalldes att, envar för sitt verksamhetsområde, så snart ske kunde göra anmälan till Kungl. Maj:t, därest till deras kännedom komme, att jordägare med avseende å fastighet, varå uppsiktslagen ägde tillämpning, vidtagit eller hade för avsikt vidtaga åtgärder, ägnade att genom minskning eller utökning av fastighetens areal undandraga fastigheten tillämpning av lagen.

Enligt vad utskottet erfarit har hitintills någon anmälan av angivet innehåll icke inkommit till Kungl. Maj:t.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 2 december 1932 hade jordbrukskommissionen för Västmanlands läns hushållningssällskaps förvaltningsområde vidare omnämnt, att kommissionen under sina resor inom tjänstgöringsområdet iakttagit, hurusom ett bolag verkställt skogsodling på odlad mark.

Sedan länsstyrelsen i Västmanlands län — efter att hava hört hushållnings-

sällskapet i länet förvaltningsutskott, skogsvårdsstyrelsen och jordbrukskommissionen — avgivit yttrande i ärendet, uppdrog Kungl. Maj:t den 28 augusti 1933 åt sociala jordutredningen att till prövning upptaga jämväl denna fråga.

Sociala jordutredningen inhämtade upplysningar i ärendet från länsstyrelserna, jordbrukskommissionerna och skogsvårdsstyrelserna i riket ävensom från centralstyrelsen för skogsvårdsstyrelsernas förbund.

Sociala jordutredningen anförde bland annat:

Det torde icke kunna förnekas, att det är ett viktigt statsintresse, att befintlig odlad jord bibehålles produktionsduglig för att kunna nyttiggöras i den allmänna folkförsörjningens tjänst. Därest utläggning av god och välbälgan åkerjord till skog förekomme i nämnvärd omfattning, kunde det därför vara ur det allmänna synpunkt önskvärt, att möjlighet till kontroll och lämplighetsprövning förefunnnes. Samma torde vara förhållandet i sådana fall då visserligen utläggning av åker till skog icke skett genom odlingsåtgärd men marken får ligga obrukad tills självföryngring inträder. Otvivelaktigt föreligger i senare fallet i än högre grad än i det förra sådan misskötsel av produktionsduglig jord, som ur allmänna synpunkter bör förhindras och beivras. I fråga om brukningsdel, å vilken vanhävdslagen äger tillämpning, kan misskötsel, varom nu är fråga, lagligen beivras. Men i fråga om annan jord saknas för närvarande möjligheter till ingripande från myndigheternas sida. Innan lagstiftning för sådant ändamål tillgripes måste självfallet ett verkligt behov av laglig reglering på området hava gjort sig gällande. Den av sociala jordutredningen i ärendet verkställda utredningen kan emellertid icke sägas hava givit vid handen, att sådant behov för närvarande föreligger. Sociala jordutredningen kan därför icke förorda, att lagstiftningsåtgärder i föreslagen riktning för närvarande vidtagas. Emellertid anser sociala jordutredningen, att den föreliggande frågan är av så stor betydelse för folkförsörjningen, att man i framtiden bör noggrant följa utvecklingen på området. Detta torde också utan alltför stor omgång kunna ske genom jordbrukskommissionerna i riket.

Den 7 juni 1934 utfärdade Kungl. Maj:t cirkulär, i vilket jordbrukskommissionerna anbefalldes att, en var för sitt verksamhetsområde, därest till kommissionens kännedom komme, antingen att skogsodling på åkerjord sålunda företoges, att skada för det allmänna ur ekonomiska eller sociala synpunkter uppstode, eller att dylik skada uppkomme genom att åkerjord överfördes till skogsbruk genom underlåten odling, så snart ske kunde därom göra anmälan hos Kungl. Maj:t, för den händelse ej kommissionen ägde möjlighet till ingripande jämlikt vanhävdslagen.

Enligt vad utskottet inhämtat har hitintills någon anmälan av angivet innehåll icke inkommit till Kungl. Maj:t.

Under år 1932 verkställdes en *allmän jordbruksräkning* i riket. De därvid insamlade uppgifterna hava numera bearbetats av statistiska centralbyrån, som i Sveriges officiella statistik (jordbruk med binäringar) lämnat en redogörelse därför.

Antalet brukningsdelar i riket utgjorde 1932 tillhopa 669,751, därav 241,134 med en åkerareal upp till 0.25 hektar, 60,258 om 0.26—1 hektar, 60,980 om 1—2 hektar samt 116,515 om 2—5 hektar.

Beträffande utarrenderade brukningsdelars antal och åkerareal i procent av samtliga brukningsdelar finnas i 1932 års jordbruksräkning uppgifter endast i fråga om brukningsdelar med mera än 2 hektar åker. Hela antalet sådana brukningsdelar utgjorde 307,379. Av sistnämnda antal voro 60,192 utarrenderade (19.6 %), under det att 247,187 (80.4 %) brukades av ägaren själv. Till brukningsdelar med mera än 2 hektar åker hörde en sammanlagd åkerareal av 3,575,389 hektar (all åker utgjorde 3,724,625 hektar), varav 2,620,504 hektar (73.3 %) brukades av ägaren själv och 954,885 hektar (26.7 %) av arrendator.

Utarrenderade brukningsdelar förekomma i den relativt sett minsta utsträckningen vid småbruken, under det att arrendesystemet nått åtskilligt större omfattning vid de större brukningsdelarna.

Beträffande arrendesystemets utbredning i olika delar av landet må nämnas, att detsamma förekommer i stor utsträckning inom ett sammanhängande område, som utgöres av Uppland, Södermanland, Östergötland och norra kustlandet i Kalmar län, samt vidare på slättbygden i Malmöhus län och i hela Bergslagen, där bruks- och trävarubolagens jordinnehav nått den största omfattningen. Däremot har arrendesystemet sin minsta omfattning på Gotland, i Blekinge läns skogsbygd, i Västernorrlands läns kustland samt i Västerbottens och Norrbottens län, inom vilka områden åkerjorden till mera än 90 % brukas av självägare.

I anledning av upplysningar från en av motionärerna, herr Nordström i Torsby, att i Värmland skulle förefinnas åtskilliga fastigheter, beträffande vilka uppsiktslagen kringginges genom särskilt vidtagna åtgärder av olika slag eller i fråga om vilka vanhävd förelåge, har utskottet — sedan namn å och ägare till 16 sådana fastigheter inom Nyskoga och Södra Finnskoga socknar uppgivits — hos jordbrukskommissionen i Värmlands län anhållit om upplysning beträffande kommissionens uppfattning angående nämnda fastigheter [i fråga om vilka anmälan skett till kommissionen].

Jordbrukskommissionen har i skrivelse till utskottet den 14 april 1936 anfört, att beträffande tre fastigheter uppsiktslagen icke vore tillämplig, varför ärendena avskrivits från kommissionens vidare handläggning, att i fråga om fyra fastigheter vanhävd enligt kommissionens mening icke förelåge, varför jämväl dessa ärenden avskrivits, att beträffande åtta fastigheter (arrendet omfattade vid flertalet av dessa något under 4 hektar, ehuru hela inägojorden å fastigheterna översteg nämnda arealgräns), i fråga om vilka kommissionen funnit vanhävd föreligga, kommissionen beslutat att söka träffa skriftlig överenskommelse med jordägarna om åtgärder för vanhävdens avhjälpande i enlighet med upprättade syneprotokoll vid äventyr av stämning samt att i fråga om en fastighet överenskommelse med ägaren om vanhävdens avhjälpande redan träffats.

Av det svar som justitieministern, statsrådet Schlyter, lämnat å en vid årets riksdag inom första kammaren framställd interpellation angående det inom lagberedningen pågående arbetet med revision av jordabalken framgår, bland annat, att nämnda lagrevision ännu torde vara alltför avlägsen för att kunna

åberopas såsom avgörande skäl mot reformkrav — bland annat i fråga om instituten arrende och hyra — vilka i och för sig äro befogade.

Av vad som anförts i utskottets utlåtande och de vid detsamma fogade bilagorna framgår, att delade meningar tidigare rått och alltjämt råda rörande spörsmålet, huru gränsen skall dragas mellan fastigheter, för vilka de särskilda sociala arrendebestämmelser, vilka återfinnas i vissa delar av den allmänna arrendelagen samt i norrländska arrendelagen, skola gälla, och andra fastigheter. På grund av det nära samband, som förefinnes mellan de sociala arrendelagarna och lagen om uppsikt å vissa jordbruk, är nämnda gränsdragning av betydelse jämväl för frågan om de fastigheter, som skola vara underkastade sistnämnda lags bestämmelser om uppsikt över att vanhävd ej äger rum. *Utskottet.*

Anledning föreligger enligt utskottets mening att verkställa undersökning, huruvida och på vad sätt ändring bör ske i fråga om bestämmelserna angående minimiarealen för de jordbruk, som falla under de sociala arrendelagarna, ävensom huru nämnda bestämmelser lämpligen böra utformas med hänsyn till olika ägoslag, som ingå i jordbruksenheten. Att på sätt som yrkats i motionen II: 481 helt borttaga minimiarealbestämmelserna bör enligt utskottets mening dock icke ifrågakomma. Utskottet anser nämligen den principen böra fortfarande vidmakthållas, att de sociala arrendebestämmelserna skola äga tillämpning allenast beträffande sådana arrenden, vid vilka arrendatorn kan erhålla sin huvudsakliga bärgning av jordbruket. Dessa bestämmelser i arrendelagarna äro icke så avfattade, att de äro tillämpliga å rena arbetarboställen.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 159, II: 366 och II: 481, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och på vad sätt det är lämpligt att ändra bestämmelserna i de sociala arrendelagarna om minimiarealen för de jordbruk, som falla under lagarna, i syfte att åstadkomma sådana arealbestämmelser, att lagarna bliva tillämpliga å fastigheter, vid vilka arrendatorn av jordbruket kan erhålla sin huvudsakliga bärgning, oavsett beskaffenheten av de ägoslag, som ingå i jordbruksenheten, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan giva anledning; samt

B. att motionerna I: 159, II: 366 och II: 481, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 8 maj 1936.

På andra lagutskottets vägnar:

K. G. WESTMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *K. G. Westman, Linder, Frändén, Gustaf Tamm**, *Sam Larsson**, *Hagman**, *P. Sandström* och *Lindhagen*;

från andra kammaren: herrar *Hage, Olovson* i Västerås, *Pettersson* i Hällbacken, *Sandström* i Sollefteå*, *Hassler, Hermansson, Johanson* i Huskvarna och *Johansson* i Tvååset.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herrar *Linder, Hagman, Hage, Olovson* i Västerås, *Pettersson* i Hällbacken och *Hermansson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort få följande lydelse:

Av vad som anförts — — — (lika med utskottets lydelse) — — — dock icke ifrågakomma. Däremot anser utskottet, att det kan ifrågasättas, huruvida de sociala arrendebestämmelserna ej böra utsträckas så pass långt, att därunder falla jämväl jordbruk, där arrendatorn — även om den större delen av inkomsten erhålles av annat arbete — likväl bekommer en *avsevärd* del av sin bärgning från jordbruket.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 159, II: 366 och II: 481, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och på vad sätt det är lämpligt att ändra bestämmelserna i de sociala arrendelagarna om minimiarealen för de jordbruk, som falla under lagarna, i syfte att åstadkomma sådana arealbestämmelser, att lagarna bliva tillämpliga å fastigheter, vid vilka arrendatorn av jordbruket kan erhålla en *avsevärd* del av sin bärgning, oavsett beskaffenheten av de ägoslag, som ingå i jordbruksenheten, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan giva anledning; samt

B. att motionerna I: 159, II: 366 och II: 481, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

2) av herr *Lindhagen*, som anförde:

Det förefaller som om utskottet ville begära en alldeles ny utredning. Utredning om dessa saker föreligger i överflöd. Det är säkerligen fullt tillräckligt att taga kännedom om dessa utredningar och de olika meningar, som därvid gjort sig gällande.

För min del har jag tidigare i jordkommissionen ansett mig böra uttala den uppfattningen, att jordbruk i hela landet, som förr utgjort en självständig hemmansdels jordbrukskärna, skall, såsom ock norrlandskommittén an-

sett, falla under arrendelagen utan någon undersökning om ägornas areal och dess beskaffenhet.

I norra Sverige och särskilt lappmarkerna kunna sådana ägor vara mycket små, och man får därför icke fråntaga detta jordbruk sitt lagliga skydd genom förmenanden att jordbrukaren icke har sin huvudsakliga bärgning därav. Till dessa jordbruk har ock i norra delarna av riket genom avvitt-ringarna tillagts stora skogsmarker »för landets uppodling och bebyggande». Dessa skogar ha sedan i stället i stor utsträckning övergått till skogsbolag. Så mycket större skäl föreligger väl då, att särskilt dylika jordbruk i nämnda landsdelar, där tvekan godtyckligt kan uppstå om den huvudsakliga bärgningen, fortfarande få åtnjuta det stöd av skogen och dess nuvarande ägare, som med skogstilldelningen varit avsedd.

I andra fall åter har av mig i jordkommissionen föreslagits, att minimiarealen sättes till 2 hektar odlad jord, äng och hagmark. Därmed komma de skiftande omfattningarna i olika landsdelar av dessa ägoslag till sin rätt över hela landet oavsett nämnda skiljaktigheter.

Att emellertid, såsom utskottet gjort, i klämman utsätta en bestämd föreskrift hur saken skall ordnas och på samma gång begära en utredning, huruvida saken bör ordnas på ena eller andra sättet, kan väl ej vara riktigt. Ett förslag synes i sådant fall böra nöja sig med att bli ifrågasatt i motiveringen med anspråk allenast att få ingå i det begärda övervägandet. Samma metod bör då också tillämpats i den under punkt B omnämnda frågan, i vilken jag är ense med utskottet.

Vid detta ärendes beredning bör även övervägas en höjning av maximigränsen. Därför har jag ock uttalat mig i jordkommissionen, och även Nils Wohlin har varit inne därpå. Även Upplands arrendatorförbund har uttalat sig därför (sid. 30). Vid arrendefrågans prövning böra jämväl detta förbunds *övriga krav*, vilka de endast i detta ärende blivit i tillfälle att framföra, komma under övervägande.

Mina förslag i jordkommissionen om minimi- och maximigränser återfinnas med motiver i kommissionens del VI sid. 186 och 241 samt beträffande minimigränsen i min reservation till kommissionens skrivelse den 10 januari 1923 rörande en provisorisk arrendeförlängningslag.

Det hemställes således, med åberopande tillika av förenämnda angelägenhet om *en höjning jämväl av maximigränsen,*

att riksdagen i anledning av förevarande motioner ville anhålla, att Kungl. Maj:t med ledning av kända sakförhållanden, det stora under tiderna samlade arbetsmaterialet och eventuellt ytterligare utredning måtte överväga ändrade bestämmelser i de sociala arrendelagarna om minimiarealen för de jordbruk, som falla under lagarna, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

3) av herrar *Gustaf Tamm, Sandström* i Sollefteå och *Johanson* i Huskvarna.

Bilaga A 1.

Länsstyrelsen i Värmlands län.

Till riksdagens andra lagutskott.

Genom skrivelse den 13 mars 1936 har Kungl. Maj:t anbefallt Konungens befallningshavande att till utskottet avgiva yttrande över en inom riksdagens båda kamrar väckt motion om utsträckt tillämpning av lagen om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand (motion nr 159 i första kammaren och nr 366 i andra kammaren) samt över en inom riksdagens andra kammare väckt motion, nr 481, om viss ändring av 45 § i lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m.

Med anledning härav får Konungens befallningshavande med överlämnande av i ärendet infordrade yttranden från sekreteraren i Värmlands läns kungl. hushållningssällskap och från Uddeholms Aktiebolag anföra följande.

Såsom av förstnämnda yttrande framgår, torde här i länet förekomma utläggning till skogsmark av i skogsområden belägna jordbruk. Uti ett den 13 mars dagtecknat, enligt uppgift till utskottet avgivet yttrande har jordbrukskommissionen i länet vidare framhållit, att vanhävd förekommer å fastigheter, vilka fastigheter emellertid i anledning av gällande arealbestämmelser ligga utom kommissionens kompetensområde. Frågan huruvida omförmälda förhållanden förekomma i sådan omfattning eller äro föranledda av sådana omständigheter, att särskilda lagstiftnings- eller andra åtgärder från statsmakterna äro erforderliga, synes enligt Konungens befallningshavandes mening dock icke kunna tillförlitligen besvaras, förrän en fullständig och allsidig utredning verkställts.

Karlstad i landskansliet den 1 april 1936.

På länsstyrelsens vägnar:

R. Sundelius.

Axel Bergström.

Bilaga A 2.

Värmlands läns hushållningssällskaps sekreterare.

(Yttrande till länsstyrelsen i Värmlands län.)

Till Kungl. Maj:ts befallningshavande i Värmlands län.

Genom remiss den 14 dennes anmodad att avgiva yttrande över *dels* motion nr 159 i första kammaren, om utsträckt tillämpning av lagen om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand, *dels* motion nr 481 i andra kammaren, om viss ändring av 45 § i lagen om nyttjanderätt till fast egendom m. m., får undertecknad härmed efter samråd med hushållningssällskapets jordbrukskonsulenter, som genom sin verksamhet inom egnahemsnämnden förvärvat erfarenheter på berörda område, anföra följande.

Det torde icke kunna förnekas, att samtidigt med strävandena att nybilda egnahem utläggning till skogsmark av vissa i skogsområdena belägna mindre jordbruk förekommer. Orsakerna härtill äro givetvis olika men torde i regel grunda sig på ekonomiska förhållanden. Om en jordbrukare finner jordbruksdriften vid en gård oavbrutet förlustbringande, och köpare till gården icke kan erhållas, har han i längden knappast annan möjlighet än att låta gården förfalla. I de flesta fall, då jordbruk fått övergå till skogsmark, torde det åtminstone i Värmland röra sig om avsides och ensamt belägna ställen, till vilka brukare endast med stora svårigheter eller icke alls kunnat erhållas. Även skogsarbetarna torde numera i större utsträckning än tidigare hava börjat göra anspråk på de fördelar, närbelägenheten till tätare bebyggda trakter kan erbjuda i olika avseenden, såsom ökad tillgång på tillfälliga och bättre avlönade arbeten, bekvämare skolgång för barnen o. s. v. Möjligen kunna också de drägligare bostads- och utspisningsförhållanden, som på senare tid beretts skogsarbetarna och varigenom dels dessa blivit mindre beroende av att hava sina hem i närheten av arbetsplatsen, dels skogsbornas möjlighet att bereda sig extrainkomst genom mottagande av inackorderingar avtagit, i sin mån hava bidragit att minska efterfrågan på avsides belägna skogslägenheter.

Sannolikt äro de större skogsägarna, bolag och liknande såväl som enskilda, angelägna att hava tillgång på arbetskraft inom sina skogsområden, men i den mån skogsarbetarna finna det fördelaktigare att bosätta sig i tätare bebyggda trakter, kan det givetvis uppstå oskäligen ekonomiska uppoffringar att hålla skogslägenheterna i gott skick, om arrendena på grund av ringa efterfrågan bliva alltför låga. Det torde även vara tvivelaktigt, om arrendatorer överhuvudtaget alltid kunna erhållas, och det synes därför knappast berättigat ålägga jordägarna att hålla lägenheterna i skick, därest icke vissa garantier samtidigt kunna skapas för möjligheten av deras utarrendering till skäligen priser.

Fullt övertygarde skäl för bibehållande av nu gällande arrendelagars bestämmelser om minimiareal synas emellertid svårigen kunna förebringas, då uppenbarligen andra omständigheter än ägovidden böra vara vägledande vid avgörandet, huruvida fastighet av ifrågavarande slag är ekonomiskt berättigad att bevaras eller icke. Det torde därför kunna ifrågasättas, om icke motionärernas syfte, som väl är att resa hinder mot omotiverat nedläggande av redan förefintliga mindre jordbrukslägenheter, kunde vinnas därigenom, att av jordbrukskommission enligt lag angående uppsikt å vissa jordbruk den 27 juni 1927 (nr 287) tillsatta synemän finge — där vanhävd angives föreligga eller jordägare sådant begär — efter av jordägaren förebragt utredning och med beaktande jämväl av sociala synpunkter från fall till fall avgöra, huruvida sådan fastighet må fritt disponeras av ägaren eller icke. Synemännen kunde därvid även tänkas erhålla i uppdrag att fastställa det lägsta försäljnings- eller arrendevärde, mot vilket ägaren skulle vara pliktig utbjuda fastigheten till försäljning eller arrende, innan han berättigades att fritt förfoga över densamma.

Karlstad den 21 mars 1936.

Albert Larsson.

(Värmlands läns hushållningssällskaps sekreterare.)

Uddeholms Aktiebolag.

(Yttrande till länsstyrelsen i Värmlands län.)

Till Konungens befallningshavande i Värmlands län.

Genom remiss i skrivelse av den 14 dennes har Uddeholms Aktiebolag lämnats tillfälle att avgiva yttrande med anledning utav tvenne hos innevarande riksdag väckta motioner, nämligen motionen nr 159 av herr Tjällgren i första kammaren och motionen nr 481 av herr Nordström m. fl. i andra kammaren.

Med anledning härav får aktiebolaget värdsamt anföra följande.

Båda motionerna rikta sig mot viss arealbestämmelse för den s. k. norrländska arrendelagens tillämpning ävensom motsvarande lagrum i 1907 års lag om nyttjanderätt till fast egendom, sedan sistnämnda lag år 1927 utbyggt med vissa sociala arrendeföreskrifter.

Herr Tjällgren yrkar sålunda, att nuvarande bestämmelse i den norrländska arrendelagen om att lagen skall gälla arealer mellan 25 hektar odlad jord och 4 hektar inrösningsjord skall ändras att innefatta arealer, motsvarande vad den s. k. jordkommissionen på sin tid föreslog, nämligen arealer mellan 25 hektar och 4 hektar inrösningsjord eller ock odlad jord till en vidd av 2 hektar. Som motiv härför anföres att genom nuvarande bestämmelse ej mindre än 40 procent av arrendena i Norrland och Dalarna skulle falla utom lagens tillämpningsområde. Herr Nordström m. fl. yrkar, att i motsvarande lagrum minimigränsen skall helt bortfalla, sålunda att de sociala arrendelagarna skulle komma att omfatta brukningsdelar ned till minsta möjliga arealstorlek.

Det torde vara onödigt att här ånyo bringa i åtanke alla de skäl, varför riksdagen på sin tid frånträdde den s. k. jordkommissionens förslag beträffande minimiarealer och sedermera fastställde nu gällande sinsemellan något olika minimiarealer, dels i den s. k. norrländska arrendelagen och dels i de sociala tilläggsbestämmelserna i 1907 års lag. Yrkandet av herr Tjällgren torde kunna belysas till sina konsekvenser genom ett upptagande till bedömande av de motiv, som anföras i herr Nordströms motion. Emellertid bör först några ord ägnas herr Nordströms speciella yrkande att tillämpningen för lagen skulle ändras att gälla brukningsdelar utan någon minimibegränsning av arealstorleken.

Det är uppenbart, att detta herr Nordströms yrkande måste falla på betydande praktiska och ekonomiska skäl. Gränsdragningen mellan den nyttjanderätt till fast egendom, som lagenligt bör lyda under arrendelagen eller hyreslagen, är i praktiken mången gång svår. Om även lagbestämmelserna, objektets natur i ena fallet en hyra, i andra fallet ett jordarrende, synas vara tydliga, måste konstateras att svårigheter finnas att avgöra om nyttjanderätten är att betrakta som hyra eller arrende. I ett stort antal nyttjanderättsavtal utgör huvudändamålet med upplåtelsen rätten att nyttja viss bostad, trots att till denna nyttjanderätt kan höra en viss liten areal jord, som vederbörande nyttjanderättstagare äger utnyttja för sina behov. Denna jord kan av honom utnyttjas till potatisland och till produktion av vissa grönsaker men jämväl understundom till produktion av foder till födande av t. ex. en ko. I sistnämnda fall låter exempelvis en nyttjanderättshavare inhysa denna ko i ett tillfälligt uppsatt litet kostall eller hos någon jordbrukande granne. En del av fodret till denna ko kan han understundom erhålla från den lilla areal, som är tillagd hyreslägenheten, en annan del är han nödsakad att årligen köpa. Detta förhållande är mycket vanligt å lands-

bygden, speciellt i vissa äldre brukstrakter, och har föranlett att hyresförfarandet kommit till användning av rent praktiska skäl trots att av lämplighetsskäl en viss mindre jordlott ansetts böra medfölja hyreslägenheten. Med herr Nordströms yrkande synes man kunna riskera att en rigorös arrendelagstiftning skulle kunna komma att göras gällande mot varje sådan liten jordupplåtelse. Man skulle t. o. m. kunna befara, att varje sådan liten jordareal skulle kunna åläggas byggnadsskyldighet, om den s. k. vanhävdslagen även skulle utsträckas till sitt giltighetsområde i motsvarande grad. Herr Nordströms m. fl. yrkande måste för den skull av rent praktiska skäl anses ogenomförbart.

Herr Nordström m. fl. motivera sitt yrkande om sänkning av minimiarealgränsen med att bland jordägarna skulle finnas en strävan att utlägga de minsta jordbruken och ett påstått behov av och att det är en allmän angelägenhet att dessa minsta jordbruk vidmakthållas i vilket skick och av vilken beskaffenhet de än förefinnas. Herr Nordström m. fl. framhålla, att det måste anses vara naturligt, att då staten nu med all makt går in för att nybilda och stärka småjordbruket, bör staten i första hand tillse, att nu befintliga småjordbruk eller jordlotter hållas i full hävd. Det påpekas även att en motsatt uppläggning av denna fråga vore en inkonsekvens av staten.

Frågan om det allmännas uppsikt över småjordbruket har ju vid tidigare tillfällen ingående diskuterats. Nog har det därvid med full klarhet ådagalagts, att det finnes ett flertal sådana under äldre och helt andra ekonomiska förhållanden startade småjordbruk, som äro ytterst svaga. Man kan närmast bringa i åtanke viss finnbebyggelse i de mest oländiga och ogästvänliga trakter, som efter nutida förhållanden varken från nationalekonomisk eller privatekonomisk synpunkt *under några förhållanden* bör vidmakthållas. Då motionärerna alltså utgå ifrån, att en äldre *sådan* anläggning, som vanligen till följd av sina ringa möjligheter att återgälda en brukares arbete och till följd därav successive blivit utsatt för bristande underhåll och hävd, är värdefullare än en nyanläggning, som tillkommer med nuvarande förutsättningar och bedömande av det blivande jordbrukets möjlighet att vara till nytta vid försörjningen av en skogs- och jordbrukets arbetare, måste detta innebära en felsyn. Vid nybildandet av ett småbruk äger dock nu för tiden en prövning rum innan det nya jordbruket etableras och bebygges. Denna prövning sker med tillhjälp av statens organ. En sådan prövning ägde ej rum då nu av herr Nordström m. fl. omhuldade småbruk startades. Det är, enligt aktiebolagets mening, alltså att skjuta långt över målet att använda den argumentering vid frågans belysning, som här gjorts av herr Nordström m. fl.

Motionärerna påyrka sänkning av arealgränsen dessutom för att hindra den möjlighet, som jordägarna förmenas utnyttja genom att vid arrendekontrakts uppgörande avskilja jord, sålunda att lagens minimiarealgräns ej överskrides. Det nämnes därvid, att »genom direkt frånskiliande av odlad jord, genom frånräknande av ängs- och hagmark eller annan till uppodling tjänlig mark, genom uppdelning av lägenheterna hava många av dessa förut små jordbruk bringats under fyra hektars omfattning». Med den rationalisering, som under senaste tid uppkommit såsom en nödvändig grund för vår lanthushållning, har framstått såsom ett ovillkorligt behov att åstadkomma boskillnad mellan bete och jordbruk. Lagstiftningen har även sökt befrämja denna utveckling. Vid ett rationellt genomförande av dessa synpunkter, vilka vunnit uppmärksamhet i Värmland långt tidigare än den sociala arrendelagstiftningen därstädes infördes, har man nödgats beskära de betesarealer, som i mer eller mindre avtalsenlig form nyttjats av lägenheterna. Ett behov föreligger att tillse, att för varje brukningsdel behövligen areal ställes till förfogande, varken mer eller mindre.

Knappast torde väl numera förekomma, åtminstone i Värmland, att i ett arrendeavtal inkluderas mark för en eventuell men mycket oviss uppodling. Framkommer ett odlingsintresse, och detta intresse är vederhäftigt, torde inga hinder finnas för att denna odling kommer till stånd, men uppgörelse härom bör väl ske för sig mellan jordägaren och hugad uppodlare.

Ett fränkskiljande av odlad jord från brukningsdel av skäl att jordägaren därigenom skulle kunna nedbringa brukningsdelen under den kritiska arealgränsen har ej kommit till vår kännedom eller åtminstone icke skett under Uddeholms Aktiebolag. Överhuvud taget vet aktiebolaget ej av något fall, där odlad jord avskilts från en tidigare brukningsdel annat än där fullgoda skäl förelagat att genom nyarronderingar och utbyten av jordlotter förbättra förutsättningarna för ett eller flera närliggande jordbruk. I åtskilliga fall har en sådan nyarrondering inom bolaget ägt rum under senaste två årtiondena, påbörjad dock långt tidigare än år 1927. I intet fall, som nu kan erinras, beröra emellertid dessa omdispositioner av odlad jord under aktiebolaget brukningsdelar av den storleksordning, som denna motion sysslar med, annat än i samband med frilösning eller försäljning av arrendejord. En sådan omgruppering måste under alla förhållanden anses synnerligen behjärtansvärd och bör befrämjas, även om åtgärden på något sätt kan sägas komma i kontakt med den arealgräns, som motionärerna yrka få borttagen.

Vad beträffar fränkskiljandet av tidigare delvis för betesmark nyttjad skogsmark har sådan ägt rum under aktiebolaget, och kommer framdeles denna fråga att ägnas fortsatt uppmärksamhet. Motiven måste anses vara från allmän synpunkt godtagbara. Därvid bör endast bringas i åtanke att i de trakter, där bolaget har sina huvudsakliga fastighetsarealer, utgöras de små jordbrukslägenheterna i regel av små oskattlagda torp, liggande på skogen, och vilka det är bolaget högst angeläget att på bästa sätt underhålla för att erhålla en för skogsbruket fullgod arbetarestam, boende inom arbetsområdet. Till dessa torp hava visserligen tidigare kanske utnyttjats stora arealer skogsbeten å de kalhyggen, som tillhörde en äldre skogsbruksmetod. Stora arealer kunna också under tiderna hava blivit mer eller mindre effektivt inhägnade av dessa lägenheters arrendatorer, men det har varit en angelägenhet av första ordningen att ordna denna fråga och inskränka betesarealerna, som nyss här sagts, varvid emellertid av kostnadsskäl ej ansetts rimligt att omedelbart ålägga varken jordägare eller arrendatorer uppsättande av nya hägnader för en förminskad och tillräcklig betesareal.

För bruksskogarnas intensiva skötsel behövs enligt vedertagen åsikt en bofast arbetarstam. Enligt samma åsikt har även ansetts nödvändigt att arrendeavtalen för dessa torpställen förses med arbetsskyldighet åt jordägaren. Då man ej kan teckna arbetsskyldighet på ett arrendeavtal om 15 års giltighetstid, ville riksdagen på sin tid begränsa de lagbestämmelser, som skulle inskränka jordägarens friare förfogande över sådana lägenheter, till en minimiareal av fyra hektar. Det finnes visserligen i den sociala arrendelagstiftningen dispensmöjlighet, men det kan ej vara angeläget att få denna lagstiftning sådan, att ett dispensförfarande måste i allt för stor omfattning anlitas. De skäl, som på sin tid i detta avseende talade till förmån för riksdagens beslut om nuvarande arealgräns fastställande vid fyra hektar, gälla allt fortfarande.

Med anledning av vad här ovan anförts kunna vi ej finna tillräckliga skäl föreligga att redan nu vidtaga ändringar i de lagstadganden, som så sent som år 1927 av Konung och riksdag antagits.

Uddeholm den 21 mars 1936.

Uddeholms Aktiebolag, Skogskontoret.

G. Wesslén.

Bilaga B.

Värmlands läns hushållningssällskap.

Till riksdagens andra lagutskott.

Sedan Värmlands läns hushållningssällskap genom remiss beretts tillfälle att avgiva yttrande över trenne inom riksdagen väckta motioner, nämligen nr 159 i första kammaren av herr Tjällgren, nr 366 i andra kammaren av herrar Strindlund och Persson i Trången samt nr 481 i andra kammaren av herr Nordström i Torsby m. fl., får hushållningssällskapet härmed anföra följande.

Det torde icke kunna förnekas att, samtidigt med strävandena att nybilda egnahem, utläggning till skogsmark av vissa i skogsområdena belägna mindre jordbruk förekommer. Orsakerna härtill äro givetvis olika men torde i regel grunda sig på ekonomiska förhållanden. Om en jordbrukare finner jordbruksdriften vid en gård oavbrutet förlustbringande och köpare till gården icke kan erhållas, har han i längden knappast annan möjlighet än att låta gården förfalla. Sammaledes om en större markägare icke kan erhalla en skötsam arrendator eller någon arrendator alls på en brukningsdel. I de flesta fall, då jordbruk fått övergå till skogsmark, torde det — åtminstone i Värmland — röra sig om avsides och otjänligt belägna ställen, tillkomna under tider då anspråken på närbelägenhet till grannar, tillfartsvägar, lämplig arrondering av brukningsenheter m. m. voro synnerligen blygsamma. Numera gör emellertid även skogsbefolkningen i större utsträckning än tidigare anspråk på de fördelar, närbelägenheten till tätare bebyggda trakter kan erbjuda i olika avseenden, såsom ökad tillgång på tillfälliga och bättre avlönade arbeten, bekvämare skolgång för barnen o. s. v., och begagna därför uppkommande tillfällen att draga sig ifrån sämre belägna ställen. Den omflyttning från sämre till bättre belägenhet, som här beröres, måste därför betraktas som en tidsföreteelse, analog med övriga befolkningsgruppers strävanden mot bättre försörjningsvillkor, och bärande skäl att på lagstiftningens väg söka hindra densamma synas icke föreligga.

Sannolikt låta icke de större skogsägarna, vilka närmast beröras av den ifrågasatta lagändringen, skogsfastigheterna förfalla, därest de icke anse giltiga skäl därtill föreligga. Ty skogsägarna hava ett erkänt behov av en bofast arbetarstam i skogsbygden, varför kostnader inom rimliga gränser i allmänhet av dem alltjämt nedläggas på vidmakthållandet av boställen på sådana platser, där förutsättningar för ur jordbrukssynpunkt skäligen lönsamhet samt trivsel förefinnas.

En annan fråga är emellertid, huruvida nu gällande bestämmelser i arrende- och uppsiktslagarna rörande minimiareal äro ändamålsenliga. Det synes nämligen uppenbart, att även andra omständigheter än ägoviddens böra vara vägledande vid avgörandet, huruvida en fastighet av ifrågavarande slag är ekonomiskt berättigad att bevaras eller icke. Det kan därför ifrågasättas, om icke motionärernas syfte, som torde vara att resa hinder mot *omotiverat* nedläggande av redan förefintliga mindre jordbrukslägenheter, kunde vinnas därigenom, att av jordbrukskommissionen, enligt lag den 27 juni 1927 (nr 287) angående uppsikt å vissa jordbruk, tillsatta synemän finge — där vanhävd angives föreligga eller jordägaren sådant begär — efter av jordägaren förebragt utredning från fall till fall avgöra, huruvida sådan fastighet må fritt disponeras av ägaren eller icke. Synemännen kunde därvid även tänkas erhålla i uppdrag att fastställa det lägsta försäljnings- eller arrendevärde, mot vilket ägaren skulle vara pliktig utbjuda fastigheten till

försäljning eller arrende, innan han berättigades att fritt förfoga över densamma.

Karlstad den 31 mars 1936.

Å Värmlands läns hushållningssällskaps vägnar:

Nils Persson.

Vice ordförande.

Albert Larsson.

Sekreterare.

Bilaga C.

Sveriges skogsägareförbund.

Till riksdagens andra lagutskott.

Genom remiss har utskottet berett Sveriges skogsägareförbund tillfälle av-
giva yttrande över vissa i riksdagen avgivna motioner angående ändring av
de sociala arrende- och vanhävdslagarna, nämligen motion nr 159 i I kam-
maren av herr Tjällgren, den därmed lika lydande motion nr 366 i II kam-
maren av herrar Strindlund och Persson i Trången, samt slutligen motion
nr 481 i II kammaren av herr Nordström i Torsby m. fl. I anledning därav
får förbundet vördsamt anföra:

Ehuru motionerna såväl till sina yrkanden som beträffande motiveringen
äro något skiljaktiga, hava de dock i stort sett samma syfte, nämligen att
under den s. k. uppsikts- eller vanhävdslagens kontroll bringa även de
mindre lägenheter å bolagsjord, som nu ligga under den nedre arealgränsen
för sagda lags tillämplighet. Båda motionerna rekommendera jämväl samma
metod att nå detta mål, nämligen att sänka eller borttaga de i ingressen till
norrländska arrendelagen samt i 45 § allmänna arrendelagen fastställda
undre arealgränserna för sagda lagars tillämplighet. Automatiskt skulle då
även uppsiktslagen få samma vidgade giltighetsområde. Emellertid gå mo-
tionärernas yrkanden i nu berörda hänseende ej fullt lika långt. Herr Tjäll-
gren berör i sin motion endast den norrländska arrendelagen samt återupp-
tar beträffande denna jordkommissionens gamla yrkande, att den nedre
arealgränsen för lagens tillämplighet skulle sättas vid 4 hektar inrösnings-
jord eller 2 hektar odlad jord. Herr Nordströms motion avser båda arrende-
lagarna, och han vill helt borttaga de undre arealgränserna i dessa samt
alltså låta deras för bolag med flera gällande speciella bestämmelser träffa
alla arrenden, som falla nedom lagarnas nuvarande övre arealgräns eller 25
hektar odlad jord.

I motiven anför herr Tjällgren, att många smålägenheter, som äga två
hektar odlad jord, men icke nå upp till fyra hektar inrösningsjord, vore värda
det stöd beträffande byggnadernas underhåll genom tvingande bestämmelser
mot jordägaren, som uppsiktslagen skänker. Herr Nordström framhåller,
att det vore inkonsekvent av staten att tillåta nedläggande eller vanvård av
nu ifrågavarande smålägenheter, när staten samtidigt offrade tiotals miljo-
ner på att grunda helt nya jordbrukslägenheter av just motsvarande stor-
leksordning. Herr Nordström säger vidare, att det skulle förekomma, att
vissa jordägare i syfte att undandraga sig uppsiktslagens tillämplighet skulle
vid förnyade utarrenderingar av lägenheter, som tidigare lytt under lagen,
dela lägenheterna i mindre lotter eller ock undantaga ägor från utarrende-
ringen, varigenom arrendena skulle bringas ned under ovanberörda areal-

gränser och alltså falla utanför arrende- och uppsiktslagarnas tillämpningsområden. I samband därmed skulle vanhävd jämväl ha kunnat påvisas vid ett ej ringa antal lägenheter. För exemplifiering därav har motionären i särskild promemoria meddelat ett antal fall, då jordbrukskommissionen i Värmlands län funnit sig böra ingripa mot minskning eller vanhävd av lägenheter inom sagda län.

I anledning av dessa motionärernas yrkanden och motivering får Sveriges skogsägareförbund anföra:

Båda motionerna syfta till att även de mindre lägenheterna skola inbegripas under de bestämmelser i arrendelagarna och uppsiktslagen, som med tvingande kraft ålägga jordägarna att svara för byggande och underhåll av lägenheternas husbestånd. Då motionärerna för nående av detta mål föreslå, att den sociala arrendelagstiftningen i dess helhet skall tillämpas även för dessa mindre lägenheter, så föra de emellertid nu förevarande lagstiftningsfråga ut över ett avsevärt vidare plan samt giva den konsekvenser, som de, av motionernas motivering att döma, ej synas själva hava förutsett. Den sociala arrendelagstiftningen innehåller nämligen, såsom torde vara utskottet väl bekant, en serie tvingande bestämmelser rörande arrendetidens längd, sättet för legans bestämmande, arrendatorns rätt till uppsägning, syn m. m., vilka alla äro av djupgående betydelse i fråga om arrendeavtalets karaktär och ekonomiska verkningar både för jordägaren och arrendatorn. Motionärerna ha tagit sikte på ett hävdeproblem, men för att kunna lösa detta rulla de upp hela det stora problemkomplexet om den sociala arrendelagstiftningens tillämplighetsområde överhuvud taget.

Sveriges skogsägareförbund förmenar, att detta sammankopplande av en detaljfråga, nämligen lägenheternas hävd, beträffande vilken motionärerna ansett anmärkningar kunna göras, med en både ur skogsvårdsteknisk, industriell och med hänsyn till egnahemsbildningen så svårlost fråga som den sociala arrendelagstiftningens nedre avgränsning, kan leda till att bote-medel tillgripas, som sedermera visa sig hava betydelsefulla men kanske icke önskade eller i varje fall icke förutsedda verkningar på områden av statens jordpolitiska verksamhet, som man nu icke avsett att beröra. Förbundet anser därför, att man vid en diskussion av motionernas motiv och yrkanden bör noga hålla isär två skilda spörsmål, nämligen dels kravet på förbättrad hävd av smålägenheterna och dels frågan om den sociala arrendelagstiftningens utsträckande överhuvud taget. Förbundet skall här nedan behandla dessa båda problem var för sig.

Hävden vid arrenden under bolag.

I båda motionerna göres gällande, att bolagen såsom jordägare skulle använda sig av den frihet, den nuvarande lagstiftningen skänker dem beträffande lägenheter under fyrahektarsgränsen, att ifråga om dessa försumma hävden, så att byggnadsbeståndet bleve bristfälligt. Herr Nordström uttalar därjämte, att bolagen skulle avsiktligt undandra sig tvånget till byggnadsunderhåll genom att ifråga om lägenheter, som tidigare lytt under arrende- och vanhävdslagarna, vid förnyad utarrendering verkställa en uppdelning av lägenheterna eller ett frånskiljande av ägor, varigenom lägenheterna skulle bringas ned under 4 hektar inrösnings- resp. odlad jord och alltså bliva fria från hävdetvånget.

Sveriges skogsägareförbund bestrider, att dessa uttalanden äga fog. Visserligen lär det, då här är fråga om hundratals jordägare och tusentals lägenheter, kunna påvisas strödda exempel, där anmärkningar kunna framställas mot underhållet även i sådana fall, då lägenheterna äro brukningsvärldiga, men dessa exempel utgöra undantag och kunna icke motivera en lag-

stiftningsändring av så vittgående konsekvenser, som nu föreslagits. Förbundet vill beträffande underhållet av nu ifrågavarande smålägenheter framhålla, att flertalet bolag vid dem tillämpa samma regler och arrendebestämmelser, som ifråga om de större arrendena, vilka lyda under den särskilda lagstiftningen. Det är sålunda regel, att bolagen vid småställena frivilligt själva åtaga sig och utföra husunderhållet i samma omfattning, som skulle blivit fallet om arrendelagen där varit gällande. Det kan i detta sammanhang framhållas, att det före den sociala arrendelagstiftningens utsträckande till Mellansverige var allmän praxis å de större bolagsdomänerna därstädes, att jordägaren i arrendeavtalen åtog sig själv husunderhållet just å småställena, och bland dem även de under 4 hektar, medan vid de större eller allra största arrendena underhållet genom kontraktsbestämmelse understundom ålades arrendatorn. Den sociala arrendelagstiftningens tillkomst åstadkom sålunda i berörda landsdelar en uniformering, så att de större gårdarna beträffande underhållet bragtes i paritet med de mindre. Det är sålunda icke berättigat att påstå, att bolagen använda sig av den frihet i lagstiftningshänseende, som gäller i fråga om lägenheter under 4 hektar, att låta dessa falla i vanhävd.

I detta sammanhang måste förbundet emellertid till behandling upptaga hävden vid en viss grupp lägenheter, som man stundom så att säga avsiktligt underlåtit att vidmakthålla. Förbundet syftar på sådana lägenheter, som på grund av jordens underhaltiga beskaffenhet, bristen på kommunikationer, obefintligheten av förvärvsmöjligheter vid sidan av jordbruket eller av andra skäl icke äro eller kunna förväntas bliva driftvärdiga. Då de exempel, som anföras på bolagens bristande vilja att underhålla sina jordbrukslägenheter, ej sällan eller kanske i regel avse just dylika mindrevärdiga objekt, torde dessas ställning i lagstiftningshänseende böra diskuteras.

I Värmlands, Dalarnas och vissa delar av Norrlands inre skogsbygder har under tidigare århundraden upptagits, vanligen i samband med svedjande, ett ej ringa antal odlingar uppe på vattendelarnas platåland, avlägset från annan bebyggelse. Platsen för dessa nybyggen valdes mer med hänsyn till möjligheten till fortsatt svedjande samt förefintligheten av myrslätter, fisken och god jakt än till jordmånens beskaffenhet. Ett stort antal av dessa gamla finnbebyggelser ha för länge sedan lagts ned och vuxit igen, men några upprätthållas fortfarande. Givetvis har ett och annat av dessa kommit på en förmånlig plats och med fördel kunnat hävdas, men beträffande flertalet gäller, att jordmånen icke lämpar sig för jordbruk i vår tids bemärkelse. Under den gamla naturahushållningens tid upprätthöllos dessa bebyggelser genom skogsbete, slätter, fiske, jakt och de svaga skördar, som kunde utvinna från de spridda och steniga tegarna vid boplatsen. Denna extensiva form av jordbruk är emellertid numera ej lönande samt lockar knappast några brukare. Det visar sig ofta vara svårt eller omöjligt att erhålla arrendatorer vid berörda lägenheter, trots att synnerligen låga arrenden, ja stundom fri upplåtelse erbjudes. Det är ekonomiskt omöjliga jordbruk av detta slag, som jordägarna någon gång se sig nödgade att lägga ned, varvid, da jordägaren varit bolag, saken kommit visst buller åstad, enär man ansett, att nedläggandet kränkt vanhävdslagen.

Ur nationalekonomisk synpunkt lär det väl knappast vara riktigt, att dylika jordbruk, vilkas skördar icke ersätta det nedlagda arbetets värde, fortfarande drivas. I varje fall lär det få anses försvarligt och lämpligt, att en rationalisering av jordbruksdriften till mer nutidsmässiga former äger rum vid desamma. Detta sker genom nedläggande av de sämsta och mer avlägset belägna odlingarna eller slättermarkerna samt driftens koncentrerande till de bättre ägorna närmast gården. En dylik rationalisering och koncentration kräves numera även med hänsyn till skogsbruket, som vill

bli befriat från den extensiva betesdriften och få kreatursbetet samlat till vårdade betesområden närmast nägorna.

De bolagens åtgöranden, vilka påtalats dels som nedläggande och vanhävd av jordbruk och dels som arealminskning av jordbruk i påstått syfte att komma undan uppsiktslagen, äro i flertalet fall icke något annat än dylika rationaliseringssträvanden, framtvingade av nödvändigheten att bringa dessa gamla, i sig själva mer eller mindre omöjliga jordbruk någotsånär i kontakt med det nutida jordbrukets driftsformer. Att de sämsta odlingarna därvid helt få läggas ned, kan och bör ej betecknas som vanhävd. Att extensiva betesområden koncentreras till vårdade betesmarker är både med hänsyn till skogsbruket och jordbruket ett direkt framsteg. Att märka är även, att nyodlingar på bättre lokaler torde i areal väl uppväga, vad som på detta sätt blivit nedlagt.

Förbundet vill med detta framhålla, att uppsiktslagen icke bör få tolkas och tillämpas så, att alla sedan gammalt förefintliga bebyggelser ovillkorligen och utan hänsyn till deras kvalitet skola upprätthållas. Omvänt få ej heller jordägarnas åtgöranden att nedlägga de sämsta jordbruken eller att minska vissa jordbruk genom att skära bort onödiga betesmarker eller nedlägga avlägsna och lågvärdiga slättermarker eller att omföra ej brukningsvärdiga åkrar till betesvallar betecknas som vanhävd. Bolagens åtgöranden i berörda hänseenden utgöra endast en anpassning till vår tids krav på jordbruksdrift och jordbruksekonomi samt innebära i varje fall icke någon avsikt att kringgå gällande lag. Några bärande skäl torde av denna anledning ej heller föreligga att i anledning av enstaka åtgärder av ovan berört slag skärpa eller utvidga uppsiktslagen och den sociala arrendelagstiftningen.

I detta sammanhang får förbundet inlägga en gensaga mot herr Nordströms uttalande, att det är inkonsekvent av staten att nedlägga miljoner på upptagandet av nya jordbruk, medan man samtidigt låter förefintliga lägenheter av samma typ förfalla. Det vore sannerligen illa, om detta uttalande vore riktigt, d. v. s. om statsmakterna tillåte, att deras för grundande av nya jordbruk anvisade anslag användes så planlöst och onyttigt, att med hjälp av desamma upptoges nya jordbruk av lika hopplöst och till misslyckande förutbestämt slag, som de lägenheter, vilkas nedläggande motionären klandrar. Dessbättre tillgår det emellertid icke så. Vid egnahemsverksamheten och grundandet av nya lägenheter med statligt bidrag ankommer det på ansvariga statstjänstemän att tillse, att de penningar, staten lämnar de jordsökande som lån eller bidrag, ej kastas bort på huvudlösa företag. Någon berättigad jämförelse kan därför ej göras mellan med statsbidrag nybildade egnahem och de rester av äldre tiders extensiva jordbruk i ödebygderna, som nu måste nedläggas. I varje fall utgör den omständigheten, att staten idkar egnahemsverksamhet, icke något skäl vare sig av social eller nationalekonomisk art, att redan förefintliga men på grund av sin beskaffenhet odugliga jordbruk skola vidmakthållas för all framtid.

Till sist tillåter sig förbundet beröra även en annan omständighet, som i viss mån föranlett, att tal om vanhävd av bolagsjordbruk fått spridning även i fall, där sådan ej förelegat. Det förekommer, att politiska eller andra enskilda organisationer av eget initiativ etablera sig som något slags underorgan till länens jordbrukskommissioner samt sända ut rese-ombud, vilka i tur och ordning, jordägaren ovetande, inspektera bolagens arendegårdar, hålla något slags självjord syn samt konstatera brister i byggnadsunderhållet, varefter offentlig anmälan göres till jordbrukskommissionen om vanhävd av de och de gårdarna. Saken kommer i pressen, och jordägaren står utpekad för bristande vård om sina jordbruk. Vid närmare undersökning visar det sig sedan ofta, att de påtalade bristerna varit sådana, som det enligt 8 §

norrländska och 48 § allmänna arrendelagen åligger brukaren avhjälpa, eller, i andra fall, att jordägaren redan upptagit de påtalade bristerna till avhjälpan i den allmänna plan för nödiga byggnadsarbetens rationella genomförande, som han följer. Det är givet, att ägaren av ett större antal jordbruk icke kan, utan att kostnaderna oskäligt springa i höjden, lappa på alla gårdar varje år, utan reparations- och nybyggnadsarbetena måste genomföras efter viss plan, varvid alla arbeten å varje fastighet slutföras på en gång, var-efter det dröjer några år, innan man återkommer till samma ställe. Detta inse i allmänhet även jordbrukskommissionerna och sanktionera berörda planmässighet i underhållsarbetet. Den av utomstående bedrivna, självtagna inspektionsverksamheten föranleder därför vanligen icke någon jordbrukskommissionens åtgärd, men är ägnad att i bygderna sprida en föreställning om att vanhävd är för handen. I detta sammanhang får förbundet framhålla som ett önskemål, att jordbrukskommissionerna åläggas att vid synen enligt uppsiktslagen kalla jordägaren att närvara. Det är nu mycket vanligt, att så ej sker. Vore jordägaren eller hans ombud närvarande vid syne-tillfället, skulle mycken onödigt friktion kunna undgås samt hithörande ärenden kunna avgöras utan så omständigt skriftväxling, som nu ofta blir fallet.

Enligt vad förbundet i det föregående visat, är sålunda icke någon fara för handen, att de bolagens arrenden, som nu icke lyda under den särskilda lagstiftningen, skola nedläggas eller vanhävdas. Bolagen behandla såsom jordägare alla sina gårdar och lägenheter efter fullt enhetliga principer, helt oavsett om jordbruken lyda under den ena eller den andra lagstiftningen. Något behov av utsträckt giltighet för arrende- och uppsiktslagarna i syfte att skydda de mindre lägenheterna å bolagsjord kan därför icke sägas föreligga.

Däremot ha, såsom ovan påvisats, olika meningar ej sällan framkommit rörande vanhävdsbegreppets tolkning och innebörd. Jordägarna anse, att jordbruk, som på grund av dåliga naturliga förutsättningar icke under några omständigheter kunna komma att lämna lön för nedlagt arbete, böra få nedläggas. Från andra håll göres gällande, att varje bit odlad jord, den må nu vara huru oduglig som helst, vilken under gången tid upptagits, ovillkorligen skall bibehållas under plog. Uppsiktslagstiftningens syfte är enligt denna uppfattning att få till stånd en konservering av icke bärkraftiga jordbruk. Om någon ändring av uppsiktslagen överhuvud taget skall anses behöfelig, bör denna, enligt förbundets mening, främst inriktas på att få till stånd ett klarläggande av själva vanhävdsbegreppet, så att lagens tillämpning ej må komma allt för mycket i konflikt med näringslivets enklaste ekonomiska förutsättningar. Därjämte böra, enligt vad här nyss sagts, jordbrukskommissionerna åläggas att till synen kalla jordägaren.

Bör arrendelagstiftningen ändras?

Såsom förbundet tidigare i detta yttrande framhållit, hava motionärerna för tillgodoseende av ett förment behov att skydda hävden vid småställen å bolagsjord föreslagit en utsträckning av den sociala arrendelagstiftningen i dess helhet att gälla även för dessa mindre lägenheter. Den påyrkade lagändringen skulle härigenom komma att få vittgående samt av motionärerna på intet vis berörda eller diskuterade verkningar av ekonomisk och social innebörd även på helt andra områden.

Den sociala arrendelagstiftningens viktigaste grundstadgande är den tvingande, 15-åriga arrendetiden. Denna avser att skänka arrendatorn större trygghet, men den försvårar eller omöjliggör ett kombinerande av arrendavtalen med arbetsavtal avseende skogsarbete. Det torde hava varit huvudsakligen av denna anledning, som man vid den sociala arrendelagstiftningens

revision 1927 fann det ur alla synpunkter lämpligt att låta de mindre lägenheterna, vilka allmänt hava karaktär av skogsarbetareboställen, ligga kvar under allmänna arrendelagens allmänna del. Man skulle då vid dessa mindre lägenheter kunna bibehålla arrendenas förenande med arbetsavtal, vilket sedermera även blivit fallet i verkligheten. Skulle man nu även för dessa smålägenheter stadga femtonåriga arrenden, bleve följden, att tusentals arrendatorer, i den mån kontrakten gå ut, bleve berövade den preferens till lönearbete å jordägarens skog, som de nu tack vare arrendets förenande med arbetsavtal faktiskt äga. Förbundet förmenar, att en sådan utveckling vore mycket besvärande just för dessa arrendatorer, vilkas lägenheter och jordbruk till karaktär påminna om arbetarsmåbruken och vilka just därför äro för sin försörjning beroende av löneinkomster vid sidan av jordbruket. I varje fall kommer en lagändring av nu antytt slag att upprulla sociala försörjningsproblem av stor räckvidd. Sålunda får bl. a. med säkerhet förutses att ett utsträckande av den sociala arrendelagstiftningen till smålägenheterna kommer att föranleda, att bolagen i mycket större omfattning och hastigare tempo än nu skrida till försäljning av sagda lägenheter. Befaras får även, att ett bortfallande av arbetsavtalen vid småarrendena kommer att nödvändiggöra ett sammansläende av dylika småställen till större jordbruk i syfte att skapa arrendatorn försörjningsmöjlighet vid enbart jordbruket, sedan den tryggade tillgången till skogsarbete bortfallit. Ett dylikt utsträckande av den sociala arrendelagen till skogsarbetarlägenheterna lär därför ofrånkomligt draga med sig en överarbetning av hela problemkomplexet om arbetskyldigheten (allmänna arrendelagen § 7), om uppsägningstid, om legans bestämmande m. m. Förbundet förutser med full visshet att införande av femtonåriga arrendetider vid skogsarbetarboställena kommer att så väsentligt rubba förutsättningarna för tillämpandet av arrendelagarnas övriga bestämmelser, att kaotiska förhållanden skulle uppstå, om motionärernas yrkanden nu upptagas lösbrutna ur sitt sammanhang med arrendelagstiftningen i övrigt.

Förbundet vill endast på ett detaljområde exemplifiera detta. Åtskilliga eller kanske flertalet av nu ifrågavarande smålägenheter hava mer karaktär av bostadslägenheter än av jordbruksarrenden. Av legan belöper många gånger kanske 90 % på bostadens hyresvärde och blott 10 % på jordens arrendevärde. Skulle nu lagligen stadgas 15-åriga upplåtelsetider på även de små bolagsarrendena, komma säkerligen ett mycket stort antal av dessa att omföras till hyresavtal i syfte att åt arrendatorn rädda förmäna av arbetsavtalet. Ständiga komplikationer komme att uppstå beträffande vilka lägenheter, som lagligen borde anses som jordbruksupplåtelse och vilka som vore hyresupplåtelse. Ett behov av gränsdragning mellan en mindre jordbruksupplåtelse och en hyresupplåtelse komme att uppstå, vilken gränsdragning säkerligen kommer att visa sig vanskligen med hänsyn till arrendatorernas numera synnerligen påtagliga önskan att kunna bevara arbetskyldigheten.

I anslutning till det sagda får förbundet bestämt avstyrka, att ändringar i den sociala arbetslagstiftningens tillämpningsområde nu verkställas.

De speciella, för Värmlands län angivna vanhävd fallen.

Till sist får förbundet meddela, att detsamma beträffande de till utskottet rapporterade speciella fall, då vanhävd av bolagsarrenden skulle förelegat i Värmland, begärt upplysningar från de berörda bolagen, nämligen Bille-ruds A. B. och A. B. Edsvalla Bruk. Av bolagens till förbundet avgivna förklaringar framgår, att enligt bolagens förmenande de ägor, som i vissa fall fränskills arrendena, utgjorts av sådana sämre jordar, som knappast

vore brukningsvärdiga. A. B. Edsvalla Bruk har särskilt framhållit, att hela de lägenheter, som vore ifråga, hade mycket ringa brukningsvärden. För belysande av situationen har Billeruds A. B. översänt några här bifogade fotografier, utvisande ägor till lägenheten Tysketorp, vilka bolaget velat utlägga till bete, men jordbrukskommissionen ansett böra hävdas som åker.

Stockholm den 31 mars 1936.

Sveriges Skogsägareförbund.

Axel von Sneidern.

Nils Schager.

Bilaga D.

Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet.

Riksdagens andra lagutskott.

Därtill av utskottet beredda tillfälle få vi härmed avgiva följande yttrande över inom riksdagen väckta motioner om utsträckt tillämpning av arrendelagen.

På i motionerna anförda skäl har den meningen ofta framkommit att lagen borde ändras så som i dessa ifrågasättes. I yttranden som förbundet tidigare haft tillfälle att avgiva har detta också kommit till synes. Förbundet har tidigare sträckt sig ännu längre i yrkanden om minimigränsens flyttning nedåt än herr Tjällgren gör i sin motion. Det ligger onekligen logik i vad i herr Nordströms motion framhålles om att de små stödjordbruken ur samhällets synpunkt böra likställas med de s. k. självständiga jordbruken, då de förstnämnda tillerkännas ett betydande värde med avseende på folkförsörjningen. De betänkligheter man kan hysa bero närmast på de mindre gynnsamma erfarenheterna från tidigare utsträckning av vissa lagbestämmelsers tillämpning ifråga om arrende, då ändringarna stå i strid mot mäktiga ägareintressen. Ägarna ha ju, så vitt vi kunna förstå, medel i sin hand att, om en sådan lagändring kommer till stånd, skaffa sig »kompensation» på ett sätt, som kunde skapa nya problem. Vi behöva endast antyda detta. Lagstiftarna fingo ju vid ovan antydda tillfälle erinring om att »lagvägen» har sina vanskligheter när man vill hjälpa arrendatorerna till ett större mått av socialt skydd. Och detta har, om vi förstått saken rätt, aktualiserat frågan om att beträda nya vägar på detta område.

Förbundet tillstyrker en utredning och utgår ifrån att utförbarheten i den i och för sig ur samhällets synpunkt logiska tankegången i herr Nordströms motion prövas, så att det blir ådagalagt om man kan gå så långt utan att torparrendatorerna och innehavarna av huggartorp o. d. komma i svårigheter av annat slag.

Gävle den 31 mars 1936.

Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet.

H. Sten.

*Bilagå E.***Riksförbundet landsbygdens folk.**

Till riksdagens andra lagutskott.

Då riksdagens andra lagutskott berett oss tillfälle att avgiva yttrande över motionerna nr 366 och 481 i andra kammaren samt nr 159 i första kammaren, vilja vi härmed anföra följande.

Arrende- och uppsiktslagarnas bestämmelse att endast de fall, där arrendet omfattar högst 25 hektar odlad jord och minst 4 hektar inrösningsjord, komma under lagarnas tillämpning, har i stora delar av vårt land lämnat mängder av smärre arrendejordbruk utanför den uppsikt, som är tillförsäkrad övriga arrendejordbruk. Att detta medfört allvarliga olägenheter ligger i öppen dag. Från olika håll klagas det sålunda över att bolag, som äro ägare till dylika smärre arrendejordbruk, för vars fortsatta existens de sakna allt intresse, låta den odlade jorden »skogas igen», varförutom byggnaderna lämnas att förfalla. Från samhällets synpunkt förefaller det föga rationellt att på detta sätt låta smärre jordbrukshem förfalla och förintas samtidigt som statsmakterna göra betydande uppoffringar för att skapa nya arbetaresmåbruk och arrendeegnahem. Enligt vår mening bör skyddet för den odlade jorden utsträckas därhän, att även de små arrendegårdarna bevaras. De jordbrukare, som besitta dessa gårdar, äro i regel skogsarbetare och deltaga i huggnings- och körningsarbeten under avverkningssäsongerna. Då detta arbete icke ger så stora inkomster, att de kunna helt trygga arbetarens och hans familjs försörjning, är det en betydande hjälp för honom att äga tillgång till ett litet jordbruk, vars avkastning kan tillföra honom och familjen en hel del viktigare livsförnödenheter. Göres denna stora skogsarbetarekårs rotlös, torde betydande sociala olägenheter komma att bli följden.

Konsekvenserna av den lagändring, som föreslås i motionen nr 481, synes oss svåra att överblicka, och en utredning torde vara nödvändig för att klargöra verkningarna, men i avvaktan därpå torde den mildring i bestämmelserna, som föreslås i de likalydande motionerna nr 159 och 366, vara lämplig att tillgripa såsom en till sina konsekvenser överskådlig praktisk reform. Denna sistnämnda lagändring — innebärande att arrende- och uppsiktslagarna må gälla för brukningsdel, som omfattar högst 25 hektar odlad jord och minst 4 hektar inrösningsjord eller ock odlad jord till en vidd av minst 2 hektar — har ju för övrigt prövats och föreslagits av jordkommissionen.

Stockholm den 31 mars 1936.

Riksförbundet landsbygdens folk (RLF).

C. G. Johansson.

G. Lundgren.

Upplands arrendator förbund.

Till riksdagens andra lagutskott.

Sedan undertecknade lämnats i tillfälle att avgiva yttrande över en del vid årets riksdag framförda arrendemotioner, få vi vördsamt i sådant hänseende framföra följande:

Uti motionerna nr 159 i första kammaren, nr 366 och 481 i andra kammaren instämma vi i huvudsak där det gäller att sänka minimiarealen under 4 hektar. Det gives då möjlighet för brukningsdelar under 4 hektar att komma under sociala arrendelagen, vilka nu falla utom densamma.

Härjämte vilja vi anföra våra motiv till varför vi önska utredning om en ny arrendelag:

1. Vi anse att arealbegränsningen såväl under 4 hektar som över 25 hektar borttages,

2. att arrendetiden å sådana arrenden där den personlige jordägaren ej kan uppgöra arrendet sättes till minst 15 år,

3. att alla arrendegårdar oavsett art och karaktär faller under samma arrendelag,

4. att samtliga arrenden under en jordägare sättes samtidigt,

5. att arrendenas storlek sättes så att även arrendatorgruppen får nytta av det sjunkande diskontot,

6. att arrendena sättes av en nämnd där jordägare och arrendatorer äro lika representerade,

7. byggnadsfrågan är ytterst viktig, där det kan diskuteras huruvida jordägaren eller arrendatorn bör bygga,

8. torpareklassen bör avskaffas. Torpen böra i stället ombildas till arrendeegnahem och utökas till fullständigt självförsörjande jordbruk om minst 15 hektar öppen åker och äng jämte nödig stödskog,

9. vidare vilja vi fästa utskottets uppmärksamhet på den försäljning av arrendegårdar som pågår från en del bolag. Försäljningsvillkoren bliva många gånger sådana att arrendatorn-köparen hoppar direkt från askan i elden.

I anledning av förestående hemställa vi att andra lagutskottet föreslår riksdagen utredning om en ny arrendelag.

Alunda den 27 mars 1936.

för Upplands arrendator förbund.

Lamb. Fredrikson.

Ordf.

Bilaga G.

Jordbrukskommissionernas yttranden i anledning av motionerna I:159, II:366 och II:481.

Stockholms län.

Jordkommissionen i Stockholms län har ingen erfarenhet av åtgöranden från jordägarnas sida att genom kringgående av uppsiktslagens bestämmelser skapa uppsiktsfria småbruk. Redan med nuvarande bestämmelser synas möjligheter finnas att förhindra sådant kringgående.

Vid lagens ikraftträdande lades samtliga de fastigheter som här avses, mellan 4—25 hektar inrösningsjord, under uppsiktslagen. Arrendatorn torde icke under tiden för arrendeavtalet kunna frånhändas någon del av inrösningsjorden.

Uppsiktslagens tillkomst torde hava varit motiverad av strävandet att säkerställa sådana jordbruk som genom storleken kunde anses skapa möjligheter att försörja en familj. Ett tillämnande av uppsiktslagens bestämmelser även för småbruk på $\frac{1}{2}$ till 4 hektar flyttar lagens bestämmelser över till de områden som mera äro att anse som bostadslägenheter.

Det kan för dessa icke vara riktigt att pålägga jordägaren samma bestämmelser som för jordbruksarrendena, att vara bunden av arrendetiden, men rätt för brukaren att uppsäga, att tillhandahålla byggnader med trädgård, åker och äng, beteshagar, hägnader, diken, vägar och broar, brunnar, vattenledning och andra inrättningar i syngillt skick, samt att ombygga och utföra de större reparationerna, att ersätta arrendatorn för vidtagna förbättringar samt att tillhandahålla arrendatorn erforderligt bränsle och virke ävensom bete.

Det kan ju icke förnekas att även småbruket har sin plats att fylla, där fordringarna i livsföringen äro minimala eller där den huvudsakliga inkomsten tages från annat håll. Därest gällande bestämmelser kunna anses motverka en önskvärd utveckling av härför erforderliga småbruk, synes dock den föreslagna ändringen i uppsiktslagen icke böra genomföras med mindre en omredigering av bestämmelserna göres som skiljer mellan vad som är nödvändigt för det självständigt drivna jordbruket och den med en mindre åkerareal förenade bostadslägenheten.

Skulle nuvarande bestämmelser icke kunna anses förhindra de nuvarande under uppsiktslagen stående jordbrukens sönderstyckning, synes förtydligande bestämmelser i detta avseende kunna införas i lagen.

Södermanlands län.

I vad Södermanlands län beträffar har ingen olägenhet av det slag, som omnämnes i motionen II: 481, kunnat påvisas.

Vad andra delar av riket beträffar, saknar kommissionen anledning yttra sig.

Gotlands län.

Jordbrukskommissionen har sig ej bekant något fall av det slag, som åsyftas i motionen II: 481, och har sig således icke heller bekant något behov av ändring i 45 § av lagen den 14 juni 1907 och lagen den 25 juni 1909 om arrende av viss jord å landet.

Kristianstads län.

Ehuru jordbrukskommissionen inom sitt verksamhetsområde saknar erfarenhet i de förhållanden, som beröras i motionen II: 481, har kommissionen dock beslutat förorda bifall till ifrågasvarande motion.

Göteborgs och Bohus län (kommissionens ordförande).

Det torde vara ur social synpunkt tvivelaktigt om en mer eller mindre rörlig skogs- och flottningsarbetarekår bör fastslås vid småbruk uppe i skogsbygden under nuvarande osäkra förhållanden. Statsmakterna torde måhända snart nog få vidtaga åtgärder för en radikal folkförflyttning från trakter med permanent arbetslöshet — skogsbygden, stendistriktet — till

orter med bättre arbetsförhållanden. Motionärerna synas hava haft sin uppmärksamhet fästad härvid, då de påpekade möjligheten att de arrenderade jordbruket blir en källa till ökade svårigheter för brukaren. Det anförda ger föga stöd åt motionen och dess syftemål.

Däremot vill jag kraftigt understryka det orimliga i att statsmakterna genom olika organ för dryga kostnader söka få fram förhållanden, som en otillräcklig lagstiftning lämnar fullkomligt utan skydd där de redan finnas. Detta skäl anser jag så starkt att jag måste tillstyrka ett bifall till motionen, samtidigt som jag, fastän ur helt andra utgångspunkter än motionärerna, vill instämma i deras tanke att helt frigöra uppsiktslagen från arrendelagarna. Jag förutsätter att en sådan åtgärd måste medföra en genomgripande förändring av uppsiktslagen.

Älvsborgs län (södra hushållningssällskapets verksamhetsområde).

Någon anmälan av sådan beskaffenhet, som omförmäles i motionärernas utredning (motionen II: 481), har icke till jordbrukskommissionen inkommit, men kommissionen har intet att erinra emot den av motionärerna föreslagna lagändringen.

Skaraborgs län.

I fråga om motionen II: 481 får kommissionen som sin åsikt meddela, att en lagändring i motionens anda beträffande Skaraborgs län är obehövlig. Sådana missförhållanden, som enligt densamma skulle förefinnas i Norrland, Dalarna och Värmland torde enligt vad kommissionen har sig bekant icke förekomma inom länet. Visserligen hava här i ett fåtal fall vissa mindre brukningslotter blivit nedlagda, men detta har i så fall varit beroende på, att dessa lotter på grund av sitt läge, naturliga beskaffenhet eller utvecklingsmöjligheter varit så vanlottade, att det vållat stora svårigheter, att med nu rådande anspråk på livet, vinna brukare därav.

Kommissionen vill sålunda för sin del avstyrka, att en eventuell lagändring i enlighet med motionen bliver tillämplig inom Skaraborgs län.

Örebro län.

Såsom av motionärerna (i motionerna I: 159 och II: 366) framhålles torde viss oegentlighet beträffande tillämpningen av norrländska arrendelagen därutinnan föreligga, att arrende av fastighet, vilken består till en ringa del av åker och äng och till större delen av odlingsbar skogs- och betesmark, inbegripes under lagen, medan en fastighet, som innehåller exempelvis 3 hektar åker men ingen odlingsbar mark, vid utarrendering faller utanför lagen. Då det dessutom kan föreligga fall, då viss tveksamhet kan råda beträffande rätta sättet för angivandet av arealens beskaffenhet, synes den föreslagna utredningen vara motiverad.

Med tanke speciellt på förhållandena inom Örebro län vill jordbrukskommissionen framhålla som ett särskilt önskemål, att vid en eventuell utredning i ämnet sådana lagändringar tagas under överbägande, att i lagen om arrende av viss jord å landet i Norrland och vissa delar av Svealand och i lagen om nyttjanderätt till fast egendom likartade bestämmelser komma att införas beträffande de ägoslag, på vilka ifrågavarande lagstiftning skall äga tillämpning. I den förra lagen finnes nämligen för närvarande intagna bestämmelser angående inrösningsjord, medan i den senare lagen talas om odlad jord.

På grund av vad sålunda anförts får jordbrukskommissionen för sin del tillstyrka en förutsättningslös utredning i föreliggande fråga.

I motionen II: 481 föreslås, att ändring av 45 § i lagen om nyttjanderätt till fast egendom bör vidtagas av innevarande riksdag, alltså utan att frågan blir föremål för närmare utredning. Enligt kommissionens uppfattning synes det dock önskvärt, att en allsidig utredning först verkställs innan definitiv ställning toges till den ifrågasatta lagändringen. Därvidlag synes det särskilt önskvärt, att man genom utredningsresultatet kan överblicka omfattningen av den ändrade tillämpning, som meranämnda lagändring skulle innebära.

Jordbrukskommissionen får sålunda för sin del avstyrka ifrågavarande motion.

Värmlands län.

Såsom jordbrukskommissionen i skrivelse till sociala jordutredningen den 14 april 1934 framhållit, förefinnes inom Värmlands län ett stort antal vanhävdade fastigheter, varmed kommissionen emellertid — på grund därav, att fastigheterna genom sin ringa areal inrösningsjord legat utom kommissionens kompetensområde — beklagligtvis icke kunnat taga befattning; och framhöll kommissionen såsom sin bestämda uppfattning önskvärdheten av att arealminigränsen för uppsiktslagens tillämplighetsområde helst helt borttoges eller åtminstone nedsattes till 3 hektar inrösningsjord.

Uti annan skrivelse till sociala jordutredningen av likaledes den 14 april 1934 har jordbrukskommissionen vidare påpekat, att för sädesproduktion lämplig åkerjord i betydande utsträckning utlagts till betesmark, samt därvid framhållit, att då nämnda åtgärd i ett flertal fall iakttagits å fastigheter med större åkerareal än 25 hektar och sålunda icke kunnat av kommissionen beivras, jämväl arealmaximigränsen för uppsiktslagens tillämplighetsområde borde vidgas eller helst helt borttagas.

Dessa jordbrukskommissionens erfarenheter rörande angivna missförhållanden inom kommissionens verksamhetsområde hava bestyrkts under kommissionens verksamhet de sistförflutna åren, och har vidare till kommissionens kännedom kommit, att ett betydande antal bolags- och utarrenderade fastigheter inom länet med en areal odlad jord överstigande 25 hektar jämväl i andra avseenden äro utsatta för vanhävd.

Åberopande det nu anförda vill jordbrukskommissionen tillstyrka bifall till i motionerna framställd hemställan om utredning, uti vilken utredning jämväl synes böra tagas under övervägande huruvida icke även arealmaximigränsen för norrländska arrendelagen och 45 § nyttjanderättslagen samt därmed jämväl för uppsiktslagen bör vidgas eller borttagas.

Kopparbergs län.

De i motionerna I: 159, II: 366 och II: 481 framförda spörsmålen äro av den genomgripande betydelse i vissa avseenden, att det med hänsyn till rådande förhållanden i Kopparbergs län synes jordbrukskommissionen angeläget, att innan utsträckt lagstiftning på detta område genomföres dessa angelägenheter bliva föremål för en allsidig utredning. Kopparbergs län har som bekant i de norra och västra delarna synnerligen små arealer odlad jord till jordbrukslägenheterna men däremot rätt stora skogsarealer. För de södra och sydöstra delarna råda däremot motsatta förhållanden med mera odlad jord och mindre avrösningsjord till respektive jordlägenheter.

Vissa förhållanden som beröras i motionerna giva stöd för en lagstiftning på detta område.

På grund av vad sålunda anförts får jordbrukskommissionen förklara sig intet hava att erinra emot en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och framläggande av förslag till utsträckt lagstiftning i ämnet.

Västernorrlands län.

Efter tagen del av motionerna I: 159 och II: 366 beslöt jordbrukskommissionen enhälligt att på de skäl, som i motionernas motivering finnas anförda, tillstyrka bifall till motionerna.

Med stöd av vunnen erfarenhet på området ansåg sig kommissionen vidare böra göra det uttalandet, att därest icke den i motionerna föreslagna lagändringen genomföres, kommer lagen den 27 juni 1927 angående uppsikt å vissa jordbruk, åtminstone vad beträffar de norrländska länen, icke att bliva fullt effektiv eller fylla det ändamål, som med densamma var avsett.

Ehuru kommissionen visserligen ville vitsorda riktigheten av det mesta, som i motionen II: 481 anförts, ansåg sig kommissionen emellertid icke böra tillstyrka bifall till motionen i enlighet med dess kläm. I stället ville kommissionen förorda, att därest den i motionerna 159 i första kammaren och 366 i andra kammaren vid årets riksdag föreslagna utredningen beslutas och kommer till stånd, därvid jämväl vad i förenämnda motion nr 481 i andra kammaren föreslagits tages i övervägande.

Jämtlands län.

Frågan om ändring i arrendelagarnas och uppsiktslagens bestämmelser om viss minimiareal för lagarnas tillämpning å däri avsedda jordbruk har förut varit föremål för behandling i riksdagen men fått förfalla. Frågan torde hava erhållit förnyad aktualitet genom tillkomsten av de s. k. arbetarsmåbruken, vilka, ehuru i regel icke av sådan karaktär och storlek att innehavaren kan från desamma hämta den väsentliga delen av sin bärkning, äro avsedda att bereda innehavaren inkomst genom jordbruk drivet vid sidan av annan verksamhet. Minimiarealen å till arbetarsmåbruk lämpliga lägenheter beräknas så låg som till 2 hektar åker och odlingsmark. Genom den nu gällande 4-hektarsgränsen bliva följaktligen såsom motionärerna framhållit, jordbruk lämpliga som stödjordbruk ställda utanför lagarnas tillämpning med full frihet för ägarerna att låta dem förändras och förfalla till såväl jord som åbyggnader, vilket måste anses vara i strid mot strävandena, som särskilt tagit sig uttryck i arbetarsmåbruksverksamheten, att skapa större bofasthet och försörjningsmöjligheter för skogsarbetare och dem närstående arbetaregrupper. Men det finnes även ett stort antal vanliga norrländska jordbruk, som utestängas från lagarnas tillämpningsområde genom nämnda arealbestämmelse. Jordbrukskommissionen har också i sin verksamhet påträffat ett flertal självständigt drivna jordbruk — jordbruk, som kunna bereda innehavaren huvudsaklig bärkning — beträffande vilka eljest väl befogade tvångsåtgärder från kommissionens sida för avhjälpande av befintlig vanhävd icke kunnat vidtagas på grund av att jordbruken icke uppnått den fastställda minimiarealen. Kommissionen vill därför förorda en sänkning av minimiarealen till 2 hektar odlad jord, såsom tillfredsställande för härvarande förhållanden. Däremot kan kommissionen icke tillstyrka vare sig ett fullständigt slopande av arealbegränsningen nedåt eller att uppsiktslagen frigöres från sitt sammanhang med sociala arrendelagen och göres tillämplig på all jord, som bör bibehållas såsom åkerjord, i vilkens hand den än befinner sig.

Västerbottens län.

Nuvarande bestämmelse att 1927 års lag angående uppsikt å vissa jordbruk endast skall tillämpas på brukningsdel av sådan storleksgrad, som avses i norrländska arrendelagen, eller högst 25 har odlad jord och minst 4

har inrösningsjord, har icke visat sig tillfredställande, i vad avser brukningsdels minimistorlek.

I en del fall har vid äldre jorddelningar inrösningsjorden icke upptagits till sin verkliga omfattning utan i väsentlig del hänförts till avrösningsjord. I de officiella skifteshandlingar — som vid prövning av frågan om uppsiktslagens tillämpning måste tillmätas vitsord — är i sådana fall inrösningsjordens areal icke i överensstämmelse med den verkliga.

Härigenom komma en del fastigheter av den storleksgrad, att de kunna lämna avsevärd försörjningsmöjlighet för en brukare, att undgå jordbrukskommissionens ingripande vid en påtaglig vanhävd.

I motion I: 159 ifrågasättes som bot för det missförhållande motionären påpekat en ändring av minimibestämmelsen om brukningsdels storlek till 4 har inrösningsjord eller ock odlad jord till en vidd av minst 2 har.

Ehuru med denna bestämmelse kommissionens befogenhet utvidgas, torde dock icke därmed nås, vad som är önskvärt med hänsyn till de fastigheter jordbrukskommissionen härovan relaterat.

I motion II: 481 föreslås, att arrendelagens bestämmelse om minimiareal å brukningsdel för lagens tillämpning skall utgå.

Härigenom skulle givetvis största effekten uppnås i fråga om möjlighet till ingripande vid vanhävd å små jordbruk. I § 3 av uppsiktslagen givna bestämmelser torde lämna den garanti, som fordras för att vederbörande jordbrukskommission ej vidtager åtgärd i fråga om alltför obetydliga jordbruk.

Då emellertid den ändring, som motionärerna velat vinna, berör tre olika lagar med eventuella konsekvenser på andra områden av dessa, bör någon ändring icke vidtagas utan föregången utredning.

Ett riksdagsbeslut bör därför nu endast avse skrivelse med begäran om utredning och förslag i ärendet.